

Izvorni naučni rad

UDK811.163.4'282(497.16Podgorica)

Mate KAPOVIĆ (Zagreb)

Filozofski fakultet – Zagreb

mkapovic@ffzg.hr

Adnan ČIRGIĆ (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

adnan.cirgic@fcjk.me

AKCENTUACIJA IMENIČKIH *O*-OSNOVA MUŠKOGA RODA U PODGORICI

U članku se detaljno, sinhronijski i dijahronijski, kroz koncept akcentuacijskih paradigama (A, B, C), opisuje akcentuacija staroštokavskog govora Podgorice u Crnoj Gori – uključujući govor svih generacija. Podgorički se akcenatski sistem pritom uspoređuje s nekim drugim crnogorskim i štokavskim govorima.

Ključne riječi: *akcentuacija, akcenat, staroštokavski, štokavski, Podgorica, crnogorski*

Uvod¹

*Podgòrica*² (bivši *Titogrād*) je najveći i glavni grad Crne Gore. Ima oko 250 hiljada stanovnika s okolicom, što čini oko trećinu stanovništva Crne Gore. U ovom ćemo radu (koji je prvi dio širega opisa akcentuacije Podgorice) prikazati savremeni podgorički akcentuacijski sistem *o*-osnovâ muškoga roda (dakle, imenicâ tipa *grād – grâda*) u okviru morfologije, pri čemu ćemo uz sinhronijski opis i analizu pružiti i osnovna dijahronijska objašnjenja. Izvor crnogorske jezičke građe u ovom članku je Adnan Čirgić, jedan od autorâ, koji je, osim što je i sâm izvorni govornik podgoričkoga govora, za potrebe ovoga rada vršio dodatna terenska ispitivanja (uglavnom u Podgorici, ali i drugde usporedbe radi). Mate Kapović je, s druge strane, autor akcentološke analize u članku, a sasvim je marginalno i sâm, na svoje uši, opažao neke detalje u podgoričkom govoru.

¹ Mate Kapović je 22. februara 2022. na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost na Cetinju predstavio prvu verziju ovoga rada u predavanju „Akcentuacija imenskih *o*-osnova u Podgorici“. Autori zahvaljuju Mislavu Beniću na vrlo pažljivom čitanju prve verzije ovoga rada.

² Mladi je akcenat *Pòdgorica*, pod uticajem novoštokavskoga *Pòdgorica*.

U radu se opisuje savremeni podgorički govor, onako kako se danas govori, s tim da se uz govor mlađih govornika redovito opisuje i govor (naj)starijih govornika takođe. Jezik podgoričkih muslimana, kao i akcenat, opisan je djelimično u Čirgić, 2007 u okviru opšteg dijalektološkog opisa prema tradicionalnom dijalektološkom upitniku³, a ovđe će biti opisan puno detaljnije u skladu s modernom slavističkom akcentološkom praksom. Akcenat podgoričkoga govora zaslužuje pažnju iz više razlogâ – riječ je o razmjerno arhaičnom staroštokavskom govoru⁴, koji je osim dijalektološki zanimljiv i sociolingvistički, s obzirom na to da je riječ o govoru glavnoga grada, koji samim time uživa određeni prikriveni prestiž⁵ iako ga službena standardologija tako ne doživljava i ne tumači. Podgoričkim akcentom govori većina ljudi rođenih u Podgorici, čak i ako im roditelji nijesu Podgoričani. Iako je crnogorski standardni akcenat tradicionalno zasnovan na novoštokavskoj akcentuaciji, kao i u drugim štokavskim standardima (u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji), posebnost je Crne Gore što velik dio zemlje ima staroštokavski (fonetski arhaičan, u većini pozicijâ nepovučen) akcenat (npr. staroštokavski *motika* ili *čitâm* a ne novoštokavski *mòtika* ili *čitām*), uključujući i glavni grad Podgoricu, te je taj akcenat ne samo opštepoznat no čak, kako već rekosmo, i na neki način (neslužbeno) prestižan pa se često čuje i u zvaničnoj upotrebi, na televiziji i sl. Treba napomenuti da je govor većine crnogorskih najvećih gradova (osim *Podgòricē*, tu su i *Cetìnje*⁶, *Bûdva*, *Bâr*, *Kotòr*, *Ûlcìnj*) staroštokavski. Staroštokavski akcenat u Crnoj Gori nije prestižan time što će to priznati ijedan preskriptivist ili što će se to službeno podučavati na nastavi jezika, ali jest time što će neki staroštokavci, premda ne svi, njime relativno slobodno govoriti u javnosti i što im neće biti neugodno tako govoriti na televiziji i u najslužbenijim prilikama⁷. Tim više je od interesa da se podgorički akcenat i opiše – ne samo iz dijalektoloških i akcentoloških poriva, no i iz sociolingvističkih pa potencijalno i standardoloških razloga.

³ Sâm autor napominje da „ovaj sistem nije opisan“ (Čirgić, 2007: 23).

⁴ Za crnogorski staroštokavski akcenat usp. npr. Čirgić, 2017: 77–88 ili Kapović, 2015: 716–717. Zanimljivo je da se odmah severno od Podgorice nalaze i plemena Kući, Bratonožići i Piperi, de se čuva najstariji tip govora, s čuvanjem oksitoneze i u tipovima kao *sramotâ*, *trāvâ*, tj. u otvorenoj ultimii pod kračinom (usp. za Piperi Стевановић, 1940).

⁵ Usp. Trudgill, 2000: 74.

⁶ U daljnjem tekstu ćemo u primjerima <nj> pisati kao <ñ>, a <lj> kao <ļ>, tradicionalnim dijalektološkim simbolima.

⁷ Usporedbe radi, staroštokavski se akcenat u Hrvatskoj javlja praktički samo u dijelovima Slavonije i Baranje (usp. npr. Kapović, 2008), no riječ je o ruralnom (šokačkom) akcentu bez puno prestiža, za koji većina stanovništva Hrvatske van Slavonije ni ne zna da postoji. U Srbiji je postojanje staroštokavskoga akcenta u kosovsko-resavskom dijalektu i torlačkom na jugu Srbije i te kako poznato, no takav je akcenat izrazito neprestižan zbog dominacije novoštokavskog Beograda (usp. npr. Petrović, 2015).

U radu ćemo prvo opisati distribuciju siline i kvantitete u Podgorici te opštih karakteristika akcenta (preskakanje akcenta, predsonantsko duženje, akcenat na jatu...), a potom ćemo prijeći na opis akcenta u morfologiji, pri čemu ćemo se služiti modernim slavističkim opisom pomoću akcenatskih paradigama (akcenatska paradigma A, B i C). Podgorički ćemo akcenat pri tom uspoređivati i s nekim drugim crnogorskim, štokavskim i južnoslavenskim govorima te, kako je već rečeno, davati i osnovne informacije o istorijskom razvitku podgoričkoga akcenta.

Akcenatski sistem

Akcenatski sistem Podgorice je tipičan crnogorski staroštokavski sistem. Ima slobodno mjesto siline i akcenat može stajati na bilo kojem slogu u riječi uz izuzetak kračine zadnjeg otvorenog sloga, đe akcenat stoji samo izuzetno i to gotovo isključivo nakon predakcenatske dužine. Svi slogovi mogu biti i kratki i dugi – ispred, pod i iza akcenta. U sistemu nema opozicije po tonu, a dugi se naglašeni slog fonetski dominantno izgovara silazno (što odgovara dugom silaznom akcentu u tonskim štokavskim govorima) premda rjeđe može imati i fonetski ravan ili uzlazan ton. Akcente i dužine ćemo označavati onako kako se uobičajeno označavaju u južnoj slavistici, iako bi se, s obzirom na izostanak tonske opozicije (stare opozicije cirkumfleksa i neoakuta nema, a nova novoštokavska tonska opozicija u Podgorici nije nastala), mjesto akcenta i dužina mogli označavati i posebnim znakovima (npr. 3^{jd} *trč̣ḷi* a ne tradicionalno 3^{jd} *trčḷi*).

Primjeri za kratki akcenat u svim pozicijama (bez predakcenatskih i zaakcenatskih dužina) su: *jägoda*, *lopäta*, *gospoḍin* (u otvorenoj ultimi toga akcenta, osim izuzetno, nema iza kračine). Primjeri za dugi akcenat u svim pozicijama (bez predakcenatskih i zaakcenatskih dužina) su: *plâceno*, *prodâmo*, *odozdô*. Primjeri za predakcenatske dužine u svim pozicijama su: *nāròd*, *nāròdi*, *strīkò* (samo u vrlo specifičnim slučajevima ispred otvorene kratke ultime), *vrīštīm*, *vrīštīmo*. Primjeri za zaakcenatske dužine⁸ u svim pozicijama su: *òblāk*, *òblāka*, *gen^{mn} đěvojākā⁹*, *gen^{mn} bratānīcā*. Akcenat vrlo često preskače na proklitiku (koja time prestaje biti proklitika): *ù grād*, *ù planinu* (kod starijih se još javljaju i likovi kao *prèko svīta* [kod muslimana, koji su izvorno ikavci kod dugih slogova¹⁰], te *prèko dāna*, s preskakanjem na poče-

⁸ Znak kračine (˘) u radu koristimo samo u rijetkim slučajevima kako bismo naglasili da se odista radi o kračini a ne o dužini (npr. u nekim primjerima u kojima bi se teoretski mogla očekivati dužina).

⁹ Napomenimo ovđe da je podgoričko *v* zapravo aproksimant [v].

¹⁰ Danas je taj muslimanski ikavizam tek sporadično obilježje najstarijih govornika.

tak dvosložnog prijedloga, a postoje i oblici kao *nīza strānu*¹¹ – danas se kod dvosložnih prijedloga javlja i mlađi tip kao *međū noge*, đe se akcenat stavlja inovativno na drugi slog prijedloga, analogijom prema tipu *ū noge te okō vrāta, okō grāda*¹²). Preskakanje akcenta nije sinhronijski predvidljivo, usp. *vrāt – zā vrāt* ali *znām – ne znām*, no može se donekle odrediti kategorijalno (npr. javlja se u imenicâ dugoga sloga muškog roda u nominativu/akuzativu, ali ne i u 1^{id} prezenta glagolâ). Iako se javlja i u nekim inovativnim primjerima i mada je u nekim aspektima došlo do preustroja sistema, preskakanje je u najvećem broju slučajeva arhaizam, tj. potiče iz praslavenskoga.

Istorijski gledano, desile su se sljedeće promjene. Akcenat se fonetski povukao iz zadnjeg otvorenog kratkog sloga, koji je u crnogorskim govorima ošetljiviji od zadnjeg zatvorenog sloga koji lakše čuva stari akcenat¹³: usp. npr. stari akcenat *sramotā* u Piperima, Bratonožićima i Kućima iznad Podgorice, ali *sramōta* < *sramotā* s povučenim akcentom u Podgorici. Kako se stari akcenat u otvorenoj kratkoj ultimi čuva u samo dvije oaze – jednoj u Boki¹⁴ i drugoj iznad Podgorice¹⁵, ne treba čuditi što je akcenat u toj poziciji i u Podgorici povučen. Tu treba napomenuti da je čak i za one crnogorske staroštokavske govore u kojima akcenat nije niđe povučen fonetski tipično da se akcenat sa zadnjeg otvorenog kratkog sloga u nekim slučajevima miče analogijom – tj. ako i ne postoji fonetska dezoksitoneza, postoji tendencija analoške dezoksitoneze. Ošetljivost se oksitoneze u tom položaju, dakle, rješava na drugi, nefonetski, način. Tako npr. u Piperima prema očekivanom starom *sedlō* imamo ipak mlađe *sēlo*¹⁶ analogijom prema nom^{mn} *sēla* (stari je obrazac *selō – nom^{mn} *sēla). Takve su analoške promjene vjerovatno prethodile fonetskoj retrakciji kratkog akcenta s otvorene ultime i u istoriji podgoričke akcentuacije iako ne možemo biti sigurni u to.

Povučeni akcenat je poopšten i u slučaju enklitikâ, npr. *sramōta je a ne *sramotā* je (kako bi bilo u Piperima, Kućima i Bratonožićima¹⁷), mada bi se fonetski i u Podgorici očekivalo *sramotā je jer je to fonetski ista pozicija kao *lopāta*. Jedini je izuzetak, tj. ostatak, fraza *fālā ti!*, *fālā mu*, *fālā yi!* (mlađi *fālā yam!*) prema *fāla te jēsī li* (uz analoško/mlađe *jēsī li*) prema *jēsī*. S druge strane, povlačenje akcenta iz zadnjeg otvorenog sloga rijetko vidimo u primje-

¹¹ Prema Skadarskom jezeru se javlja mlađe *nizā strānu*.

¹² Za dužinu usporedi *ōkolo* i *ōkō* (od skraćenoga *ōkol).

¹³ Usp. npr. Kapović, 2015: 678–679. Ne drže se svi štokavski govori toga pravila.

¹⁴ Danas gotovo isključivo ako mu prethodi kratki slog, dok su primjeri s dugim slogom pred kratkim akcentom na otvorenoj ultimi uglavnom prenijeli akcenat kao dugouzlazni na prethodni slog (dakle *sramotā* ali *strāna*).

¹⁵ Čirgić, 2017: 77–78.

¹⁶ Стевановић, 1940: 106–107.

¹⁷ U Bjelopavlićima i Vasojevićima je *sramōta* ali u enklizi *sramotā je*.

rima kao *ò pca* < *od psà u izreci *ùhārna je ò pca glàka* ‘korisna je (i) od psa dlaka (= i sitnica može biti korisna)’ (usp. i u novoštokavskom *od psà* prema *psà* uz rjeđe *òd psa*). Izvorna bi se retrakcija sa zadnjega sloga očekivala i u oblicima poput podgoričkoga *na dnò, za zlò, od zlà, iz snà* (usp. novoštokavski *nà dno, òd zla, zà zlo, izà sna*, pogotovo u stalnim frazama i sl.), no nema je po analogiji s osnovnim *dnò, zlò, zlà, snà*.

Stari se akcenat na otvorenoj ultimima može čuvati u prilogima *jedvà* (kod starijih dosljedno tako) i *natenānē* – tu je zacijelo riječ o ekspresivnom akcentu, slično kako se npr. u novoštokavskim govorima može čuti *tamān* uz *tāmān, jebòte* uz *jēbòte* i sl.¹⁸ Stara se oksitoneza u otvorenom slogu nakon dužine čuva¹⁹, tipološki zanimljivo ali tipično za crnogorske staroštokavske govore²⁰, takođe i sistemski u osobnim (muškim i ženskim) hipokorističkim imenima i nadimcima te ekspresivnim riječima, hipokoristicima i, dodatno, nekim turcizmima²¹. To su ekspresivne riječi (muškoga roda na -o i ženskoga na -a) za ljude kao *frātò* ‘fratar’, *srēcò* ‘srećnik’, *jādà* ‘jadnica’, *smōtā* ‘smotana žena’, *skōrčā* ‘skorčana/mršava žena’, dječje riječi kao *tūtā* (mlađi uglavnom *tūta*), *nōšā* ‘tuta’ (mlađi uglavnom *nōša*), *pīpā* ‘duda’ (mlađi uglavnom kažu *pīpa*), *bēbā* (mlađi kažu i *bēba*), uključujući i *žvākā* (mlađi samo *žvāka*), rodbinski hipokoristici kao *striko*, *bābò*, *rōdò*, (čuva se i u mlađih), kod muslimanā (*h*) *ālā* (i *hāla*)²² ‘tetka (očeva sestra)’ (arhaično) i *tēzā* ‘tetka (majčina sestra)’ (arhaično), hipokoristična imena (vrlo tipična i centralna za crnogorsku antroponomiju) kao *Kēmò*, *Mōmò*, *Pērò*, *Rāšò*, *Vāsò*, *Vērò*, itd.²³ i *Bōsā*, *Hāvā*, *Kātā*²⁴, *Kōsā*, *Mārā*, *Mēkā*, *Rōsā*, *Rūžā* (uz *Rūža*), *Stānā* (uz *Stāna*), *Zlātā* itd.²⁵ (tako bez izuzetka i kod najmlađih), te turcizmi *munārē* ‘minaret’, *teļāšā* ‘dosadan posao’ (govore samo stariji), *dženāzā* ‘muslimanska sahrana’ (tako govore i

¹⁸ Za to vidi Kapović, 2015: 31.

¹⁹ Čuvanje oksitoneze nakon dužine (ali bez semantičkih ograničenja), ali ne (ili slabije) kada dužine nema, tipično je i za neke staroštokavske i kajkavske govore u Hrvatskoj (Kapović, 2015: 678–681, 728).

²⁰ Toga ipak nema u svim crnogorskim govorima, usp. na Cetinju *Péro* – *Pérov* (s ujednačenim *Pérov* prema *Péro*) prema podgoričkom *Pērò* – *Pēròv* (ali u Cucama *Péro* no *Pēròv*) ili cetinjsko *jādo* prema podgoričkom *jādò*. Ta je razlika između Cetinja i Podgorice jedan od povoda za međusobno zadirkivanje Cetinjana i Podgoričana.

²¹ Usp. Čirgić, 2017: 80.

²² Napomenimo ovđe da je podgoričko *h* starog izgovora, tj. velarno/mekonepčano – dakle zapravo [x] a ne [h], ali ovđe ga, jednostavnosti radi, pišemo kao *h*. Usp. to s mlađim, globalnim [h] (kao u engleskom) kod muslimanā na severu Crne Gore.

²³ Usp. i Čirgić, 2007: 31.

²⁴ Za razliku od Cetinja, đe je *Ānde*, *Kāte*, *Stāne* itd.

²⁵ Takvi su hipokoristici dosta plodni pa nije neobično da se takav fonetski poseban hipokoristički akcenat čuva kao njihovo specifično prozodijsko obilježje.

mlađi)²⁶. Detaljniji je opis ovakvih imenica muškoga roda dan u nastavku.

Preskakanje akcenta je, kako rekosmo, praslavenskoga porijekla, npr. *nǎ mōre*²⁷, ali zna biti prošireno i na sekundarne primjere kao *ũ čelo* (usp. novoštokavski *nǎ mōre* ali *u.čelo*), do čega je došlo izjednačavanjem starih akcenatskih tipova, npr. *čělo* (izvorno *čelǝ) prema izvornom nom^{mn} *čěla* (usp. novoštokavski *čělo* – nom^{mn} *čěla*²⁸) i/ili naprosto fonetski pomakom *čelǝ > *čělo*. Preskakanje se može i gubiti u nekim riječima (iako se načelno dobro čuva generalno), npr. *na zvōno* umjesto **nǎ zvono* ili *i sām* umjesto **ĩ sām*.

Neakcentovane dužine su u glavnini očuvane na starim mjestima, a druga je dužina u govoru fonetski nešto kraća (pa može zvučati i skraćeno), npr. u genitivu množine: *jǎgōdǎ*. Tipično za crnogorske govore, redovno se čuva i akutirana poslijeakcenatska dužina (tj. dužina koja je u opšteslavenskom u drugim pozicijama mogla imati stari akut na sebi²⁹), npr. *stǎvīt(i)*, *stǎvīh*, *stǎvīli*, *krǎvāma* itd. (za akcenat, koji je onda skraćen, na tim nastavcima usp. *rođīt*, *rođīh*, *rođili*, *ženāma* itd.), koji u ševerozapadnim štokavskim govorima (i u drugim štokavskim standardima, za razliku od crnogorskoga standarda³⁰) redovno ima mlađu/analošku kraćinu (*stǎvīti*, *stǎvīh*, *stǎvīli*, *krǎvāma* analogijom prema *rōditi* < *rođiti*, *rōdih* < *rođīh*, *rōdili* < *rođīli*, *ženāma* < *ženāma*). Mada se ovakve dužine ne javljaju isključivo u crnogorskim govorima i mada su one arhaizam a ne inovacija, one se najdosljednije javljaju upravo u crnogorskim govorima³¹.

Predsonantsko duženje³² se u Podgorici događa u tipičnim štokavskim primjerima: u neposljednjoj slogovima zatvorenim sonantom (npr. *sūnce*) i u

²⁶ Vidi i Čirgić, 2017: 80. U turskom je akcenat često na posljednjem slogu te se to ovdje u izgovoru čuva, kako se i inače u posuđenicama zna čuvati stariji izgovor. Tako se npr. u nekim novoštokavskim govorima može izgovarati *separé* prema francuskom iako takvog akcenta inače nema u domaćim riječima (vidi Kapović, 2015: 30) – tako npr. i u Nikšiću (Novica Vujović – usmeno).

²⁷ U novoštokavskim govorima Crne Gore se može javiti i starije *nǎ more* sa starijom kraćinom (kao u Dubrovniku) – za akcenat *mōre/mōre* usp. Kapović, 2015: 237.

²⁸ U novoštokavskim govorima se često javlja i sekundarno *čěla* analogijom prema jednini.

²⁹ Stari akut (* ʔ), izvorno dug, vjerovatno uzlazan i glotaliziran, prozodem (tipološki bi se mogao usporediti s vijetnamskim uzlaznim glotaliziranim tonom, npr. u vijetnamskom *mũ* [muʔʔ] ‘šešir’), se kod nas krati i daje ʔ (npr. **vodāma* > *vodāma*), dok se isti slog kada nije akcentovan izvorno održava kao dužina (**kōrvāma* > *krǎvāma*). Usp. Kapović, 2015: 516–525.

³⁰ Usp. npr. *pjěsmāma*, *skīnūti*, *slūšāti* itd. za standardni crnogorski (Čirgić & Šušanj, 2013: 25–27).

³¹ I u crnogorskim govorima može biti pojedinačnih ujednačivanja i dijalekatskih razlika – npr. neki će crnogorski dijalekti imati *vīdijet* (tako u Crmnici), dok će drugi imati mlađe, ujednačeno *vīdet* (analogijom prema glagolima s akcentovanim nastavkom kao *lečēt*).

³² Duženje kratkoga sloga zatvorenoga sonantom/aproksimantom (*m*, *n*, *ń*, *v*, *r*, *l*, *ʃ*, *j*) koje se odvija u različitim uslovima u različitim dijalektima. Usp. Kapović, 2015: 554–583.

zadnjem slogu prije *-j#* (npr. *krâj*, *čâj*). Duženja nema ispred ostalih sonanta³³ u zadnjem slogu, npr. *Bobân*, *Milutîn*.

Akcenat u morfologiji

U nastavku ćemo opisati akcenat u morfologiji *o*-osnovâ muškoga roda (dakle, riječi poput *grâd* ili *nâròd*), koji je u podgoričkom govoru, kao i u svim arhaičnim slavenskim sistemima, kompleksan. Akcenatske ćemo tipove opisati pomoću akcenatskih paradigama, posuđenih iz istorijske slavenske akcentologije³⁴. Dok praslavenske akcenatske paradigme bilježimo malim kurzivnim slovima (*a*, *b*, *c*)³⁵, savremene podgoričke akcenatske paradigme (*a*, *p*.) bilježimo velikim slovima (*A*, *B*, *C*)³⁶. Akcenatskoj paradigmi *A* pripadaju riječi s nepomičnim akcentom koji ostaje uvijek na nekom od slogova osnove (npr. *krâva* – *krâvâma*, *nâròd* – *nâròde!*). Akcenatskoj paradigmi *B* pripadaju riječi sa stalnim akcentom na nastavku (*Vāsò* – samo kod hipokoristikâ), i one koje imaju akcenat na zadnjem, u pravilu zatvorenom, slogu (*junâk*, *otâc*) u nekim oblicima ili na nastavku (*junâcîma*, *sestrâma*) u drugima, a koji u trećima može ići na početak (*jûnâče!*, *òca*, *sěstra*) ali bez preskakanja akcenta (npr. *za sěstru*, *od òca*) – uz izuzetak tipa *jâràm* – *jârma* – *îz jârma*, *đe se javlja* preskakanje (pa se može sinhronijski smatrati *a. p. B-C*). Akcenatskoj paradigmi *C* pripadaju riječi s akcentom na osnovi ili nastavku kod kojih akcenat preskače (*glâva* – *glavâma* – *nâ glâvu*, *bôg* – *bôga* – *òd boga*).

Akcentuacija *o*-osnovâ

U akcenatsku paradigmu *A* spadaju jednosložne riječi kao *čâs* ili višesložne riječi kao *bûsën*, *bezbôžnîk*, *râdnîk*, *jezîk*, *nâròd* – dakle, imenice s nepomičnim akcentom na nekom slogu u osnovi. Akcenat može biti kratak, dug

³³ Fonem /j/ je zapravo poluvokal [j] u ovom položaju, ali ga u širem smislu ovđe smatramo sonantom.

³⁴ Vidi kratak pregled u Kapović, 2015: 765–773.

³⁵ *A. p. a* – nepomičan akcenat (obično stari akut *) na osnovi (npr. *rŭba); *a. p. b* – neoakut (kratki *, dugi *) na zadnjem slogu osnove (gen^{pl} *žènъ, *trāvъ) ili akcenat na prvom slogu nakon osnove, tj. na prvom slogu nastavka (dat^{pl} *ženāmъ, *travāmъ); *a. p. c* – pomičan akcenat (cirkumfleks, kratki * ili dugi *^, na apsolutnom početku osnove ili akcenat – stari akut *, kratki * ili dugi *^ neoakut na nekom od slogova na nastavku), uključujući preskakanje akcenta (*golvâ – ak^{jd} *gôlvq – *nâ golvq). Vidi npr. Kapović, 2015: 77–79.

³⁶ Kosa crta (/) označava varijantne akcenatske paradigme (npr. *a. p. A/C* znači da riječ može da ide i po *a. p. A* i po *a. p. C*), a ravna povlaka (–) označava miješane akcenatske paradigme (npr. *a. p. A-C* označava da riječ pripada paradigmi koja ima neke oblike prema *a. p. A*, a neke prema *a. p. C*). Razliku u dužini označavamo znakom :, npr. *a. p. C* je pomična paradigma s kratkom osnovom, a *a. p. C*: pomična paradigma s dugom osnovom.

ili i kratak i dug ovisno o položaju – ispred suglasničke skupine koja se sastoji od sonanta i nekog suglasnika vokal se automatski duži (npr. *čōjak* – gen^{id} *čōjka*). U a. p. A nema preskakanja početnog akcenta na proklitiku³⁷ (*u čās*³⁸), a akcenat praktički uvijek ostaje na istom mjestu u paradigmi (uključujući i vokativ jednine, npr. *nārōde!*). Izuzetak što se tiče akcenta na istom mjestu u paradigmi su dvosložne osnove u genitivu množine, đe se akcenat vazda miče na prethodni slog nakon duženja zadnjeg sloga osnove. Usp. samo duženje u jednosložnim osnovama s kratkom množinom kao što je gen^{mn} *jādā*, a u dvosložnim osnovama *jēzīkā*, *nārōdā* s duženjem i onda pomicanjem akcenta³⁹ (prema nepomičnom *jezik-*, *nārōd-* u svim drugim padežima).

U akcenatsku paradigmu B spadaju tri tipa imenicā s akcentom na kraju riječi (pri čemu kraj riječi obuhvaća zadnji slog osnove i nastavak):

1) hipokoristici, ekspresivne riječi i lična imena/nadimci na *-o* ili *-e* s finalnim akcentom na nastavku kao *brājō*, *Vāsō*⁴⁰

2) riječi u kojima je akcenat ili na zadnjem (zatvorenom) slogu osnove/sufiksa (*junāk*) ili na nastavku u kratkoj množini (*junācīma*), a u vokativu na početku (*jūnāče!*) – to su uvijek dvosložne ili višesložne duge oksitone (riječi s dugim akcentom na zadnjem slogu)

3) riječi s nepostojanim *-a-* koje imaju akcenat na kraju u nom^{id}, a na korijenu kada se *-a-* gubi (*otāc* – gen^{id} *ōca*)⁴¹

U akcenatsku paradigmu C spadaju imenice kao *bōg* – *bōga* (kratka a. p. C – s pravilnim duženjem u nom/ak^{id}), *grād* – *grāda* (duga a. p. C:), u kojima se često javlja preskakanje u jednini kao *dōboga*, *ūgrād*, dok akcenat u paradigmi ostaje na istom mjestu. U gen^{mn} se pomičnost javlja uglavnom samo kod nastavka *-ī*, npr. *gostī*, a u dat/lok/instr^{mn} u kratkoj množini na *-īma*, npr. *nokīma*.

Što se tiče padežnih nastavaka, treba istaći dužinu *-ōm* u instr^{id} i dužinu *-īma* u dat/instr^{mn}. Ona se dijahronijski treba tumačiti analogijom prema ženskom rodu tj. *ā*-osnovama u instr^{id} (npr. *rībōm*) te vjerovatno prema starom dugom **-ī* u instr^{mn}⁴² iako se sinhronijski *-īma* s dužinom lijepo uklapa među druge stare akutirane nastavke (npr. *-āma* u *ā*-osnovama kao *krāvāma*), što je sigurno takođe odigralo ulogu⁴³.

³⁷ Tj. prijedlog koji time prestaje biti proklitika.

³⁸ U tipu *jezik* akcenat ionako nije na prvom slogu pa preskakanja ni ne može biti.

³⁹ Usp. Kapović, 2015: 350¹³⁰⁸ za crnogorski tip *nārōdā*.

⁴⁰ Ovo je najarhaičniji vid B-paradigme, koja je izvorno imala samo ovakav akcenat – usp. savremeno podgoričko *junāka* s retrakcijom akcenta prema starijem *junākā* u drugim dijaletima – a koji se u Podgorici očuvao samo u podtipu *brājō*.

⁴¹ Kod tipa *jārām* se iznenađujuće javlja dosljedno preskakanje, inače tipično za a. p. C (koje se, van a. p. C, osim ovđe javlja još samo u par jednosložnih riječi a. p. A, o čemu u nastavku).

⁴² Usp. Kapović, 2015: 540–541.

⁴³ Interesantno je da u novoštokavskom Nikšiću (Novica Vujović – usmeno) nalazimo *krāvā-*

Akcenatska paradigma A

Više radi preglednosti nego radi ozbiljnih akcenatskih razlika, akcenatsku paradigmu A, koju, kako rekosmo, karakterizira nepomičan akcenat na osnovi, podijelismo po broju slogova, poziciji akcenta i prisutnosti dužine na provizorne grupe A₁ (jednosložne osnove s kratkim akcentom kao *čäs*), A₂ (dvosložne i višesložne osnove s početnim akcentom, kratkim ili dugim, kao *jäblān*, *öbīčāj*), A₃ (dvosložne osnove sa središnjim akcentom⁴⁴, kratkim ili dugim, kao *bezböžnīk*, *nevôlnīk*, *poneděļak* – *poneděļka*⁴⁵), A₄ (dvosložne i višesložne osnove s kratkim akcentom na zadnjem slogu osnove kao *ježīk*, *prozorčīć*) i A₅ (dvosložne i višesložne osnove s predakcenatskom dužinom prije kratkog akcenta na zadnjem slogu osnove kao *nāröd*, *amānēt*). Naravski, moguće su i drugačije podjele na grupe⁴⁶ (npr. s razlikama prema kraćini/dužini sufiksa i sl.), a zapravo su sve ove imenice samo jedna a. p. A (s obzirom da ih sve tipizira nepomičnost/postojanost akcenta na osnovi i izostanak preskakanja – uz izuzetak pomicanja u gen^{mn} kod tipa *jěžīkā*).

akcenatska paradigma A (jednosložne osnove: grupa A₁)

nom^{id} *čäs*
 gen^{id} *čäsa*, *iz čäsa*
 dat/lok^{id} *čäsu*, *o čäsu*
 ak^{id} *čäs*, *u čäs*
 instr^{id} *čäsōm*

nom^{mn} *čäsovi*⁴⁷

ma s odrazom akutirane dužine kao u staroštokavskoj Podgorici, ali dužina izostaje u *-ima* u o-osnovama (npr. *jädima*, *Gřcima*, *grädovima*). To zacijelo odražava morfološku sekundarnost toga *-ima* koje nastaje od *-i-ma*, s *-i-* prema *-i* u nominativu množine (teoretski se može raditi i o nastavljanju kratke varijante staroga instrumentalnoga *-i*).

⁴⁴ Središnji akcenat je onaj koji nije ni na prvom (kao u *prämēn*) ni na zadnjem slogu osnove (kao u *gospodīn*).

⁴⁵ Ako bi se htjelo, ovo bi mogla biti i tri tipa s obzirom na kraćinu/dužinu, tj. alternaciju kraćine i dužine (zbog duženja u slogovima zatvorenima sonantom).

⁴⁶ Namjerno ih zovemo grupama a ne podtipovima jer se zapravo ne razlikuju po ponašanju akcenta u paradigmi, samo po njenoj poziciji. Eventualno se imenice A₄ i A₅, u kojima se u genitivu javlja povlačenje akcenta (gen^{mn} *jěžīkā*, *nārödā*) mogu zbog toga smatrati i pravim podtipovima – no s obzirom da se i onde to događa samo kod dvosložnih osnova, i tu se bolje zadržati na nazivu grupa umjesto podtip.

⁴⁷ Kod duge množine se danas javlja uglavnom " na početku. Nema oblikā kao *popōvi* kao u Ozrinićima (Rešetar, 1900: 48–49) i u starijih govornika podlvoćenske i podrumijske oblasti, no kod starih se govornika i u Podgorici može čuti *volōvi* kao ostatak stare a. p. B u

gen^{mn} *čäsōvā*
 dat/lok/instr^{mn} *čäsōvīma*
 ak^{mn} *čäsove*

Dijahronijski gledano, u nju ulaze imenice stare a. p. *a* (kao *čäs*) i a. p. *b* (kao *bōb*). Oblici kao *čäs* i **bobä* (usp. dolje još uvijek takav akcenat u gen^{id} *brājä*) su se sinhronijski stopili nakon fonetske retrakcije **bobä* > *bōba* te se i stara a. p. B stopila s a. p. A. Jednosložna a. p. A vazda ima kratak slog.

A. p. A (jednosložne imenice⁴⁸ – grupa A₁): *Bär* (u *Bär*⁴⁹), *bīč*, *bōb*, *bōj* ‘sprat’ (*na bōj*), *bōk*, *brät* (mn. *bräca*), *büt*, *cār*, *cēr* ‘vrsta drveta’, *čäs*, *čēp*, *čūp*, *đim*, *dlän* (od *dläna*, na *dlän*, stariji: dat/instr^{mn} *dlänīma*, mlađi: *dlänovi* – gen^{mn} *dlänōvā* – dat/instr^{mn} *dlänovīma*), *džēp*, *đēd*, *đip* (stariji, mlađi: *džip*), *đōn*, *fēs*, *gād*, *glög*, *grāb*, *grāh*, *grād* ‘tuča’, *grč*, *grōb* (kod starijih iz *groba*), *hmēl*, *hrt* (samo mlađi), *jūg*, *kām* ‘kamen’⁵⁰ (danas puno češće nom^{id} *kāmēn*)⁵¹, *kmēt*, *kōš*, *krāp* ‘šaran’, *krōk* ‘korak’, *křst*, *kük*, *län*, *lāv*, *lāz* ‘krčevina, raskrčena šuma’, *lēš*, *lūk*, *lēb* ‘hljeb’ (stariji *lēp*, *bēz Jēba*⁵²), *māč*, *māk*, *mīš*, *mlin*, *mrāz*, *mřs* (samo u *bijelī mřs* ‘mliječni proizvodi’⁵³ – nema množine), *plāč*, *pōd*, *pōp* (vok^{id} *pōpe!*), *prāg*, *pūh*, *rāk*, *rāt*, *rīs*, *rōb*, *sān* (gen^{id} *snā*)⁵⁴, *sīr*, *skōt*, *skrōb* ‘vrsta jela’, *skūp*, *slög*, *slōm*, *slōn*, *smēt* ‘snježni nanos’, *smōk*, *sřp*, *svāt*, *svōd*, *šāv* (gen^{id} *šāva*), *šlēm*, *štīr*, *šēn* ‘sjena’ (kod starijih⁵⁵, uz rjeđe *šēna* ženskoga roda), *trāp* ‘rupa u zemlji đe se zimi čuva krtola’, *trūt*, *tōp*, *trōp* ‘samljeveno grožđe pri izradi vina’, *třn* (samo mlađi), *tūč* ‘jak čovjek’, *ūm*⁵⁶,

množini.

⁴⁸ Sve imenice sa spiska imaju dugu množinu osim *dläni* (fakultativno kod starijih, inače *dlänovi*) i *Vlāsi*. Jednosložne osnove s kratkim akcentom i kratkom množinom spadaju, osim u slučaju riječi *dlän* i *Vläh*, u sekundarne tipove a. p. A–B₁ (*jādi*, *křši*, *Gřci*) i A–C (*kōni*) – vidi u nastavku. Kod duge množine sve riječi (uz izuzetak arhaizma *volōvi* kod starijih) imaju isti akcenat – kratki na početku – pa kod njih ni ne može biti rasprave pripadaju li tipu A (kao *dlän* i *Vläh* zbog množinskoga *dlänīma*, *Vlāsīma*) ili drugim miješanim tipovima (kao ostale spomenute imenice zbog množinskoga *jādīma*, *křšīma*, *Gřcīma*, *koñīma*).

⁴⁹ Kod novoštokavaca: *ū Bar*.

⁵⁰ Za akcenat (izvorna a. p. *a*) usp. Ligorio & Kapović, 2011: 342–343.

⁵¹ U kletvi se čuva stari nom^{id} *kāmi* (sve generacije isključivo tako): *Kāmi mu ū drōb*, *ū srce*, *u yilice*, *u lētāk*, *ū mladōs*...

⁵² Čirgić, 2007: 25.

⁵³ Za ovu bi se riječ, prema novoštokavskom *mřs*, očekivala a. p. C, no preskakanje se ne može sinkronijski potvrditi jer se riječ javlja isključivo u ovoj kombinaciji.

⁵⁴ Ovu bi se riječ moglo staviti pod a. p. B jer ima akcenat na kraju (-ā, -ū itd.) i izvorno pripada toj paradigmi (**snā* kao **krājā* i **junākā*), ali provizorno je, jednostavnosti radi, ostavljamo ipak ovdje uz ovu napomenu. Tako ide i *pās* – *psā* (kod mlađih).

⁵⁵ Danas obično uglavnom u frazama kao *šēn me tākā*, *šēn crkōvnī* i sl.

⁵⁶ Neobičan akcenat u usporedbi s običnim *ūm* u novoštokavskom (npr. ARj). To će biti, izgleda, tipični montenegrizam, usp. i nikšićko novoštokavsko (Novica Vujović – usmeno) *ūm*,

Vläh (dat/instr^{mn} *Vläsīma*), *vô* (/völ/; gen^{id} *vôla*; nom^{mn} *vôlovi* – kod starijih nom^{mn} *volôvi*), *vřh*, *vřt* (samo mlađi), *zět*, *zglöb*, *zmäj*⁵⁷

U *gröb* i *ļēb* kod starijih govornika vazda akcenat preskače u kosim padežima *iz groba* (ali *u gröb*), *běj Jēba* (ali *za ļēb*). Kod mlađih preskakanje može izostati. Tê dvije imenice bi se stoga moglo sinhronijski svrstati u prijelaznu a. p. A-C – ovđe to ipak, djelimično proizvoljno, ne učinjesmo jer su samo dvije, preskakanje je danas fakultativno, javlja se samo u kosim padežima (a u akuzativu jednine ne), a nemaju drugih C-osobina⁵⁸. Za razliku od ovih imenica riječ *kõñ* (*nä koña* – *koñīma*) smo odista svrstali pod sinhronijski tip A-C (vidi na kraju članka) jer i u množini ima C-oblik *koñīma* (a preskakanje u *öd koña*, *nä koña* je dosljedno⁵⁹) – toga oblika u prethodno spomenutim riječima ne može biti jer imaju dugu množinu (*gröbovīma*, *ļēbovīma*), no da je imaju vjerovatno bi i oni bili u tipu A-C s riječju *kõñ*. Stoga treba imati na umu da je ta sinhronijska akcenatska razlika uvelike morfološki određena.

Riječ *vô* ima dužinu zbog staroga finalnoga *-l#* (koje se vokalizuje u *-o* te dolazi do stapanja u dugo *ō* prema izvornom **völ*) te se „dubinski“ može analizirati kao /völ/ s obzirom da u njoj nema preskakanja – za razliku od npr. *dô* – *dōla* (C) i *bīk* – *bīka* (C:), đe se preskakanje javlja (vidi dolje). Kako se u starijih govornika javlja i množinsko *volôvi*, riječ *vô* bismo mogli sinhronijski analizirati i kao jedinu jednosložnu imenicu a. p. B, no to nijesmo učinjeli jer je samo jedna, a akcenat *volôvi* se javlja samo u starijih govornika.

akcenatska paradigma A (početni akcenat u dvosložnim i višesložnim riječima: grupa A₂)

nom ^{id} <i>prämēn</i>	<i>gölüb</i>	<i>râdnīk</i>
gen ^{id} <i>prämēna</i> , od <i>prämēna</i>	<i>gölūba</i> , od <i>gölūba</i>	<i>râdnīka</i> , od <i>râdnīka</i>
dat/lok ^{id} <i>prämēnu</i>	<i>gölūbu</i> , o <i>gölūbu</i>	<i>râdnīku</i> , o <i>râdnīku</i>

a tako je i oko Nikšića i u Pivi i Drobnjaku (te u Vasojevićima od staroštokavskih govora). Usp. i podgoričko *pānūt nām* ‘pasti na um’ te frazu *sačūvā(j) mi bōže ūm i pāmēt*.

⁵⁷ U Piperima (Стевановић, 1940: 76, 78) a. p. C: *zmāj* – **zmāja* – *zmajevīma/zmājevīma*.

⁵⁸ Riječ **xlěbъ* je istorijski a. p. *a* i razlog za ovo sekundarno preskakanje (inovaciju koja se javlja u starijoj generaciji, a onda se, interesantno, u mlađoj povlači) nije jasan. Riječ **grobъ* je u praslavenskom bila, čini se (Kapović, 2010: 75), a. p. *b* ili *d* (*d* je miješana akcenatska paradigma s nekim osobinama a. p. *b* a s nekim osobinama a. p. *c* – usp. npr. Kapović, 2015: 171–175, 2020: 679–680), prema čemu bi se moglo pokušati razumjeti preskakanje, no ono se izvorno u a. p. *d* (**gröbъ* – **grobā*) očekuje samo u nom/ak^{id}, upravo onđe đe preskakanja u Podgorici nema (*u gröb*), dok ga ima tamo đe se ne bi očekivalo (*iz groba*). Svakako izostanak preskakanja u akuzativu upućuje na sekundarnost preskakanja i u genitivu.

⁵⁹ To što se, za razliku od riječi *gröb* i *ļēb*, javlja i u akuzativu nije toliko bitno jer je riječ za živo pa je akuzativ jednak genitivu.

ak ^{jd} <i>prämēn</i>	<i>gölūba</i>	<i>râdnīka</i>
vok ^{jd}	<i>gölūbe!</i>	<i>râdnīče!</i>
instr ^{jd} <i>prämēnōm</i>	<i>gölūbōm</i>	<i>râdnīkōm</i>
nom ^{mn} <i>prāmenovi</i>	<i>gölūbi</i> (mlađi <i>gölubovi</i>)	<i>râdnīci</i>
gen ^{mn} <i>prāmenōvā</i>	<i>gölūbā</i>	<i>râdnīkā</i>
dat/lok/instr ^{mn} <i>prāmenovīma</i>	<i>gölūbīma</i>	<i>râdnīcīma</i>
ak ^{mn} <i>prāmenove</i>	<i>gölūbe</i>	<i>râdnīke</i>

Ovđe je riječ o nepomičnom akcentu na prvom slogu višesložnih riječi. Za razliku od jednosložnih osnova a. p. A koje vazda imaju kratku osnovu, naglašeni prvi slog osnove kod višesložne a. p. A može biti i kratak (*prämēn*) i dug (*râdnīk*). Drugi slog osnove (tj. sufiks) je u pravilu dug (*đēvēr*, *gōvōr*), osim u mlađim posuđenicama (*ēkser*, *lōgor*) te kada je riječ o nepostojanom -a- (*svēkar* – gen^{jd} *svēkra*).

Kod dvosložnih osnova s akcentom na prvom slogu (baritonâ) se dogodilo stapanje stare a. p. a (npr. *āvorъ – *na āvorъ – instr^{mn} *āvory) i pomične a. p. c (npr. *gōvorъ – *nâ govorъ – instr^{mn} *govory), tipično za mnoge savremene štokavske govore nakon gubitka stare C-pomičnosti i preskakanja⁶⁰ (zanimljivo, u ā-osnovama i i-osnovama je preskakanje očuvano kod višesložnih imenica, usp. podgoričko *ù planinu* ili *ù mladōs*). Sufiks koji je dug u nominativu jednine uvijek ima dužinu kroz jedninsku paradigmu bez obzira na etimologiju (dakle, ne razlikuje se *gölūba* ali *prāmēna*⁶¹ kao u nekim drugim štokavskim govorima). Ovamo idu i riječi tipa *kōkōt*, koje imaju staru C-dužinu u nominativu⁶², i riječi tipa *prämēn*, *jāvōr* (dakle, kod sufikasa -ēn i -ōr⁶³), s tipičnom štokavskom sekundarnom dužinom⁶⁴. Takva se dužina iz nominativa (i akuzativa za neživo) ujednačila prema dužini iz nom^{jd} i prema tipu s izvorno/očekivano dugim sufiksom kao *jāblān* (ali usp. već spomenute mlađe posuđenice kao *ēkser* – *ēksēra* bez dužine). Dužina se sufiksa ispoljava u kratkoj, ali ne uvijek i u dugoj množini: *prštēni*, *jāblāni*⁶⁵ ali *prāmenovi*, *gölubovi* no ipak *vītēzovi*, *pāūkovi*⁶⁶. S obzirom na (ne)zadržavanje ove dužine u množini, mogli bismo imenice podijeliti na različite akcenatske podtipove, no jednostavnosti radi to nijesmo činili, no smo samo vazda množinu naveli kod svake riječi.

⁶⁰ Vidi Kapović, 2015: 639–640.

⁶¹ Usp. u Bjelopavličima i Ozrinićima *đēvēr* – *đēvera* s izvornom kračinom.

⁶² Vidi Kapović, 2015: 231–233, Kapović, 2019: 101⁷¹.

⁶³ Posuđenice kao *mājstor* i *šātor* nemaju takvu dužinu.

⁶⁴ Vidi Kapović, 2015: 639–640.

⁶⁵ Dužina u *jāblāni* je izvorna, a u *prštēni* sekundarna.

⁶⁶ Kod duge se množine izvorno ne očekuje čuvanje dužine.

Od domaćih riječi je izuzetak *pěpeo* bez dužine i gen^{id} *pěpěla* (staro *pěpěl – *pěpela), đe nema dužine jer je u nom^{id} vokalizovano *-l* pa se vokal ispred vokala krati (kao i *bïo* < *bïl). U riječi *sőkō* – gen^{id} *sőkōla* vidimo u nom^{id} ipak zbog vokalizacije finalnoga *-l* > *-o* (*sőkōl > *sőkōo > *sőkoo > *sőkō*), kao i u jednosložnom *vō* – *vōla*, koje već viđesmo. Kračina se u kosim padežima (*sőkōl-*) zasigurno zadržala jer se dužina u nom^{id} oseća kao rezultat nestanka *-l*. S druge strane, riječ *ďāvō* nema dužine⁶⁷ – to će vjerovatno biti naknadnom analogijom prema kosim padežima (koja se u *sőkō* nije dogodila).

Za nepreskakanje akcenta u dvosložnoj a. p. A usp. primjere kao *u yăzdūh*, *o kāmēn*, *na jūrīš*, *pod jāsēn*, *na mļēsēc*, *na plāmēn* (Čirgić, 2007: 25). Isti nepomičan akcenat, bez pomicanja u padežima i bez preskakanja, imaju i trosložne i višesložne riječi kao *ōbičāj*.

Već spomenute riječi s početnim dugim vokalom u ovom akcenatskom tipu kao *dōboš*, *rādnīk*, *zāpād* su nešto rjeđe.

Na spisku koji slijedi navodimo sve imenice s početnim akcentom, neovisno o tome je li on kratak (*būsēn*), dug (*zāpād*) ili automatski produžen ispred skupine sonanta i drugog suglasnika (*čōjak* – gen^{id} *čōjka*), neovisno o dužini drugoga sloga tj. sufiksa (*čōkōt* ali *ēkser*) i neovisno o njihovim morfološkim (npr. prisutnost nepostojanog *-a-*) i morfološkim karakteristikama (npr. nom^{id} na *-o* kao *brājko* ili singulativni sufiks *-in-* u jednini kao u *brđanīn*).

A. p. A (dvosložne i višesložne imenice s početnim akcentom⁶⁸ – grupa A₂): *Běogrād* (mlađi i *Běogrād*⁶⁹), *blāgosōv* (gen^{id} *blāgosōva*, nom^{mn} *blāgosōvi*), *bōgāl* (gen^{id} *bōgāla*, nom^{mn} *bōgāli*), *Bōgdān*, *brājko*, *brđanīn*⁷⁰ (nom^{mn} *brđāni*), *būbañ*⁷¹ (stariji i *būbāñ*, *būbañ*⁷², nom^{mn} *būbñevi*), *Būgarīn* (nom^{mn} *Būgāri*),

⁶⁷ Usp. u novoštokavskom Nikšiću (Novica Vujović – usmeno) očekivano *ďāvō*.

⁶⁸ Riječi uglavnom imaju početno „rjeđe“.

⁶⁹ Ovđe se istorijski očekuje dužina (a u novoštokavskim govorima je obično *Běogrād*). Nije jasno zašto izostaje u starijih – usp. *Běogrād* i u novoštokavskom govoru Nikšića (Novica Vujović – usmeno).

⁷⁰ Dužina je u zadnjem slogu (i u drugim imenicama na *-anīn*), dijahronijski gledano, akutska (usp. književno hrvatsko *brđanīn*) i izvorna – fonetski se čuva u zadnjem slogu (za to usp. Kapović, 2019: 85²⁴). Zanimljivo je da piperski (Стевановић, 1940: 98) ima kraćinu u *grādanin*, *sēlanin*. Neakutska/cirkumfleksna dužina u drugom slogu, koja se čuva u trosložnoj množini tipa *brđāni* (i u takvim višesložnim proparoksitonama kao *Podgoričāni* koje se jednako ponašaju), se pravilno krati kao u tipu poput nom^{mn} *lābudovi* (prema gen^{id} *lābūda*).

⁷¹ Usp. i Čirgić, 2007: 25.

⁷² Akcenat *būbañ* (uz *būbañ*) nastaje od staroga *būbañ – *būbñā < *bōbъnъ – *bōbъna ujednačavanjem pokraćenoga akcenta prema kosim oblicima, za razliku od varijante *būbañ* (kako je i u novoštokavskom – npr. i u Nikšiću, a i u kajkavskom i čakavskom), đe se ujednačava akcenat staroga nom/ak^{id} (usp. Kapović, 2015: 242–245). Varijanta *būbañ* je istorijski značajna jer drugđe, kako vidimo, nije posvjedočena, a potvrđuje izvorno fonetsko kraćenje dugog cirkumfleksa u riječima tipa *bōbъna, *gōlsъno (dva puna sloga i središnji poluglas). Isti se oblik *būbañ* javlja još u Bjelopavlicima i na Cetinju, dok se *būbañ* javlja

būsēn (gen^{id} *būsēna*, nom^{mn} *būsēni*), *Čiganīn* (nom^{mn} *Čigāni*), *čārdāk* (sa predsonantskim duženjem u prvom slogu⁷³, nom^{mn} *čārdāci*), *čēmēr* (gen^{id} *čēmēra*), *čētnīk*, *čīstāč* (nom^{mn} *čīstāci*⁷⁴), *čōjak*⁷⁵ (gen^{id} *čōjka*, vok^{id} *čōjku*) ‘čovjek’ (stariji govornici), *čōkōt* (gen^{id} *čōkōta*, nom^{mn} *čōkōti*), *čōpōr* (gen^{id} *čōpōra*, nom^{mn} *čōpōri*), *čūnār* ‘koji pravi čunove’ (nom^{mn} *čūnāri*⁷⁶), *čūvār*, *čōšak* (od *čōška*, nom^{mn} *čōškovi*), *dābar* (nom^{mn} *dābrovi*), *dīnār* (nom^{mn} *dīnāri*), *dōboš* (nom^{mn} *dōboši*), *dōbrotvōr* (gen^{id} *dōbrotvōra*, nom^{mn} *dōbrotvōri*), *dōgadāj* (nom^{mn} *dōgadāji*), *dūšmanīn* (nom^{mn} *dūšmāni*), *đāvō* (gen^{id} *đāvola* – usp. i frazu *zā đāvola*, nom^{mn} *đāvoli*), *đēvēr* (gen^{id} *đēvēra*, nom^{id} *đēvēri*), *ēkser* (nom^{mn} *ēkseri*), *gātār*, *gāvār* (nom^{mn} *gāvārāni*), *glāvār*, *gölüb*, *gōrār* (nom^{mn} *gōrāni*), *gōspōd* (gen^{id} *gōspōda*), *gōvnār*, *gōvōr* (gen^{id} *gōvōra*, nom^{mn} *gōvōri*), *grādanīn* (nom^{mn} *grādāni*), *grēbēn* (gen^{id} *grēbēna*, nom^{mn} *grēbēni*), *grūmēn* (gen^{id} *grūmēna*, nom^{mn} *grūmēni*), *gūbāvac* (nom^{mn} *gūbāvci*), *hrīščanīn* (nom^{mn} *hrīščāni*), *īgrāč*, *īstōk* (gen^{id} *īstōka*⁷⁷), *jāblān* (gen^{id} *jāblāna*, nom^{mn} *jāblāni*), *jāsēn* (gen^{id} *jāsēna*, nom^{mn} *jāsēni*), *jāstōg* (gen^{id} *jāstōga*, nom^{mn} *jāstōzi*), *jāstrēb*, *jāvōr* (gen^{id} *jāvōra*, nom^{mn} *jāvorovi*), *jōrgovān*⁷⁸ (nom^{mn} *jōrgovāni*), *jūrīš* (nom^{mn} *jūrīši*), *kāmēn* (gen^{id} *kāmēna* – stariji i *kāmēn*, *kām*), *kāšaļ*, *kāurīn* (nom^{mn} *kāuri*), *klōbūk* (nom^{mn} *klōbūci*), *ključār*, *kōkōt* ‘pijetao’ (gen^{id} *kōkōta*, nom^{mn} *kōkōti*), *kōlāč*, *kōpāč*⁷⁹, *kōrāk* (stariji i *krōk*), *kōsāč*, *kōvāč*⁸⁰, *kōrijen* (nom^{mn} *kōrijeni*, usp. i *kōrije-*

u Vasojevićima i Pivi i Drobnojaku (takode u Crmnici *būbān*). Piperi i Cuce imaju *būbān* (čemu odgovara i *bubān* u Mrkojevićima, de nema predakcenatskih dužina), što odgovara i podgoričkoj varijanti *būbān* kod starijih govornika, a što vjerovatno treba da se izvodi prema starom lokativu jednine **būbñū*. Usp. ovde i oblike *lākat* (sa dužinom prema starom nom/ak^{id}) i *lākāt* (prema starom lok^{id} **lāktū*) u Podgorici.

⁷³ U Piperima je (Стевановић, 1940: 87) *čārdāk*, kao i najčešće u novoštokavskom.

⁷⁴ Imenice na -*āč* sve imaju kratku množinu.

⁷⁵ Akcenat je vjerovatno prema starom vokativu *čōvječe!* (odakle i tipični bosanski inovativni akcenat *čōvjek* u usporedbi s hrvatskim starijim *čōvjek/čōvik* i srbijanskim *čōvek* – u Srbiji taj oblik često ide s inovativnim *čōvēka*).

⁷⁶ Imenice na -*ār* sve imaju kratku množinu.

⁷⁷ Isti akcenat u Piperima (Стевановић, 1940: 88), ali gen^{id} *īstoka* sa starijom kračinom.

⁷⁸ Ali u Piperima (Стевановић, 1940: 101) *jorgovān*.

⁷⁹ Ali starije *kopāč* u Piperima (Стевановић, 1940: 94).

⁸⁰ Stari se akcenat (usp. novoštokavski *kōvāč*) vidi u prezimenu *Kovāččēvīc* (usp. slično u Bjelopavlićima *Dōlovi kovāčkī* prema *kōvāč*). Usp. i starije *kovāč* u Piperima (Стевановић, 1940: 93). U Podgorici je u dvosložnim *nomina agentis* na -*ač*, -*ar* (dakle ne u *kolāč*, što nije *nomen agentis*, i ne u *bunār*, de -*ar* nije sufiks), tj. u riječima s jednosložnom osnovom (dakle ne u *posmatrāč*, *gospodār* – ali ipak da izuzetno u *pōglavār*), uvijek je ujednačen akcenat na prvom slogu bez obzira na etimologiju – dakle, *kōvāč* analogijom prema *pjēvāč*, *zvōnār* analogijom prema *ribār* (usp. *kovāt* ali *pjēvat* te staro – ali ne i podgoričko – *nā zvono* prema *na rību* za izvornu razliku u akcentu). To je kod -*ač* obrnuto ujednačavanje od književnoga novoštokavskoga de imamo *pjēvāč* analogijom prema *kōvāč* (stara se razlika može čuvati u staroštokavskoj Posavini, de se kaže npr. *kūvāči*, ili u Dalmatinskoj zagori i Hercegovini, de se javlja tip *čīstāči* ali *kovāci*). Ipak, u ženskom rodu je u Podgorici *či-*

nje), *kõtūr* (nom^{mn} *kõturovi*), *kõzār*, *křčmār*, *krēmēn* (gen^{id} *krēmēna*, nom^{mn} *krēmēni*), *krõjāč*, *kũcko* ‘pas’ (stariji govornici, mlađi: *pās* – *psā*, nom^{mn} *kũc-kovi*), *kũkoř⁸¹*, *kũrjāk* (nom^{mn} *kũrjāci*), *kũthāk* (nom^{mn} *kũthāci*), *lābūd* (nom^{mn} *lābudovi*), *lěptūr* (nom^{mn} *lěptūrovi*⁸²), *lōgor* (nom^{mn} *lōgori*), *ļēkār*⁸³, *mālter* (gen^{id} *māltera*, nom^{mn} *mālteri*), *mānastūr* (nom^{mn} *mānastūri*), *mājstor* (nom^{mn} *mājstori*), *mēsār* (starije *kasāp*), *mĩrīs* (nom^{mn} *mĩrīsi*), *mjēhūr* (nom^{mn} *mjēhūri*), *mjēsēc* (stariji *mļēsēc*, nom^{mn} *mjēsēcī*, gen^{mn} *mjēsēcī*), *mļīnār*, *mōzak* (nom^{mn} *mōzgovī*), *mrāmōr*, *mũčenīk* (nom^{mn} *mũčenīci*), *nērēd*, *nōsāč*, *Nōvāk*, *ōbād* (gen^{id} *ōbāda*, nom^{mn} *ōbādī*), *ōbičāj* (nom^{mn} *ōbičāji*), *ōblāk* (*ōblāci*, u *ōblāke*⁸⁴), *ōblīk* (nom^{mn} *ōblīci*), *Ōbrād* (stariji *Ōbrār*⁸⁵), *ōbrūč* (gen^{id} *ōbrūča*, nom^{mn} *ōbrūči*), *ōbzūr*, *ōčāj*, *ōgañ* (gen^{id} *ōgña*, od *ōgña* i *ōd ōgña*⁸⁶, nom^{mn} *ōgñevi*), *ōkvĩr* (nom^{mn} *ōkvĩri*), *ōlūk*, *ōproštāj* (nom^{mn} *ōproštāji*), *ōrlūk* ‘orao’ (nom^{mn} *ōrlūci*), *ōtrōv* (gen^{id} *ōtrōva*, nom^{mn} *ōtrōvi*), *ōvas* (gen^{id} *ōvsa*), *ōvčār*, *pākao* (kod mlađih), *pāpar*, *pāstorak* (gen^{id} *pāstōrka*, nom^{mn} *pāstōrci*), *pāūk* (nom^{mn} *pāūkovi*), *pēpeo* (gen^{id} *pēpela* – s kračinom), *pērāč*, *pĩpūn* ‘dinja (Cucumis melo L.)’ (nom^{mn} *pĩpūni*), *pjēvāč* (stariji *pļēvāč*), *plāmēn* (gen^{id} *plāmēna*, nom^{mn} *plāmenovi*), *plīvāč*, *pōbratīm*⁸⁷ (nom^{mn} *pōbratimi*), *pōglavār*⁸⁸, *pōglēd* (nom^{mn} *pōglēdi*), *pōjās* (za *pōjās*⁸⁹, nom^{mn} *pōjasevi*), *pōsā*⁹⁰, *pōštār* (stariji *poštĩr*), *pōzdrāv* (nom^{mn} *pōzdrāvi*), *prādeđ* (nom^{mn} *prādedovi*), *prāmēn* (gen^{id} *prāmēna*, nom^{mn} *prāmenovi*), *prāznīk* (nom^{mn} *prāznīci*), *prĩgovōr* (nom^{mn} *prĩgovōri*), *prōzor* (stariji *pēndžer*), *přstēn* (gen^{id} *přstēna*, nom^{mn} *přstēni*), *pũpak* (nom^{mn} *pũpkovi*), *pũšāč*, *pũškomēt*, *pũtnīk* (nom^{mn} *pũtnīci*⁹¹), *rādñīk*, *Rādos(l)āv*⁹², *rāspo-*

stačica, *pjevačica*, poopšteno kao u književnoj novoštokavštini. Mlađi akcenat kao *kõvāč*, *vřtār* se javlja i u Ozrinićima (Rešetar, 1900: 75). Na ujednačavanje početnog akcenta je zacijelo utjecao i izvorni vokativni čeon akcenat.

⁸¹ Tako i u Piperima (Стевановић, 1940: 88) – s obzirom na dužinu, taj akcenat ne može biti star (usp. Kapović, 2015: 443–444), no nije jasno kako nastaje.

⁸² Ovde je u množini, kako već rekosmo, ujednačena dužina iz jednine (kao i u *pāūkovi*, *vītēzovi*), za razliku od očekivane kračine npr. u *gōlubovi*, *lābudovi* (usp. Kapović, 2015: 511).

⁸³ Usp. stariji akcenat *ļekār* u Piperima (Стевановић, 1940: 94).

⁸⁴ Čirgić, 2007: 25.

⁸⁵ Akcenat se poklapa s ozrinićkim (Rešetar, 1900: 75), ali ne i s Vukovim starijim *Ōbrad* (i u novoštokavskom ima varijanta *Ōbrād*).

⁸⁶ Usp. *kōd ōgña* i u Piperima (Стевановић, 1940: 97).

⁸⁷ Neočekivana je kračina zadnjeg sloga (takođe u *Sřbĩn*) u usporedbi s imenicama na *-anĩn*.

⁸⁸ Višesložne riječi kao *gospodār* (vidi dolje) inače imaju a. p. B (mnoge su čak sekundarno tamo, kao *govedār*, *obučār* – usp. novoštokavski *gōvedār*, *ōbučār* prema *gōvedo*, *ōbuća*), ali ovde je akcenat zacijelo prema starom vokativu i možda prema jednosložnoj osnovi *glāvār*.

⁸⁹ Čirgić, 2007: 25.

⁹⁰ A. p. A u *pōsao* dolazi i u Piperima (Стевановић, 1940: 88).

⁹¹ Sve imenice na *-nĩk* imaju kratku množinu.

⁹² Usp. još i imena slične tvorbe *Mĩlosāv* te *Mĩlišāv*, *Radĩšāv*, *Vojĩslāv* (bez akutske dužine!).

rēd (nom^{mn} *rāsporēdi*), *rātnīk*, *rāzgovōr* (gen^{id} *rāzgovōra*, nom^{mn} *rāzgovōri*), *rēmēn* (nom^{mn} *rēmēni*), *rībār*, *rōdāk* (nom^{mn} *rōdāci*), *sēlanīn* (nom^{mn} *sēlāni*), *skākāvac*⁹³ (gen^{id} *skākāvca*, nom^{mn} *skākāvci*), *slūčāj* (nom^{mn} *slūčājevi*), *sōkō* (gen^{id} *sōkola* – s kračinom, nom^{mn} *sōkolovi*), *Sřbin* (nom^{mn} *Sřbi*), *strēmēn* (gen^{id} *strēmēna*, nom^{mn} *strēmēni*), *stršļēn* (gen^{id} *stršļēna*, nom^{mn} *stršļenovi*), *sūmrāk* (nom^{mn} *sūmrāci*), *svēkar* (od *svēkra*, nom^{mn} *svēkrovi*), *svīrāč*, *šātor* (nom^{mn} *šātori*), *šēvēr* (gen^{id} *šēvēra*), *tālās*, *tēsār*, *Titogrād*, *tōčak* (nom^{mn} *tōčkovi*), *trōšak* (nom^{mn} *trōškovi*, dat/lok/instr^{mn} *trōškovīma*), *ūbā* ‘bunar’ (gen^{id} *ūbla*, nom^{mn} *ūblovi*, gen^{mn} *ūblōvā*), *ūgaļ*, *ūgao* (samo kod mlađih), *ūglēn* (gen^{id} *ūglēna* – kod mlađih; kod starijih: *ūgaļ*, *uglīvle*), *ūjāk* (nom^{mn} *ūjāci*), *ūkrās* (nom^{mn} *ūkrāsi*), *vāzdūh*, *vēpar* (nom^{mn} *vēprovi*), *vīdīk* (nom^{mn} *vīdīci*), *vīnogrād* (nom^{mn} *vīnogrādi*), *vītēz* (nom^{mn} *vītēzovi*), *vjērnīk*, *vjētar* (nom^{mn} *vjētrovi*), *vlāsnīk*, *vōsak*, *vōzāč*, *vōzār*, *vrātār*, *Vūkosāv*, *zāpād*⁹⁴, *zāpovjednīk*⁹⁵, *zāvičāj*, *zīdār*, *zlātār*, *zlōtvōr* (gen^{id} *zlōtvōra*, nom^{mn} *zlōtvōri*), *zvōnār*

Preskakanje se javlja u dvije riječi (koje bi se onda mogle staviti i u poseban višesložni podtip A-C): u frazi *zā đavola* ‘za štetu, po nesreći’, *đe će* to biti arhaizam te fakultativno u *od òghā/òd òghā*, *đe* porijeklo preskakanja nije jasno⁹⁶.

akcenatska paradigma A (medijalni akcenat – grupa A₃)

nom ^{id} <i>prijāteļ</i>	<i>Tūzānīn</i>	<i>pokōjnīk</i>
gen/ak ^{id} <i>prijāteļa</i>	<i>Tūzānīna</i>	<i>pokōjnīka</i>
dat/lok ^{id} <i>prijāteļu</i>	<i>Tūzānīnu</i>	<i>pokōjnīku</i>
vok ^{id} <i>prijāteļu!</i>	<i>Tūzānīnu!</i>	<i>pokōjnīku!</i>
instr ^{id} <i>prijāteļōm</i>	<i>Tūzānīnōm</i>	<i>pokōjnīkōm</i>

nom/vok ^{mn} <i>prijāteļi</i>	<i>Tūzāni</i>	<i>pokōjnīci</i>
gen ^{mn} <i>prijāteļā</i>	<i>Tūzānā</i>	<i>pokōjnīkā</i> ⁹⁷

⁹³ Dužina je ovde očito analoška prema predsonantskom *skākāvc-* u kosim padežima (isto i u *gūbāvac*, ali usp. *pāstorak* – *pāstōrk-* bez takve analogije).

⁹⁴ Akcenat je vjerovatno kombinacija akcenta *zāpad* i *zāpād* (vidi Kapović, 2015: 451¹⁶⁴¹).

⁹⁵ Akcenat je ujednačen prema starom vokativu (novosťokavski *zāpovjednīk* – *zāpovjednīče!*).

⁹⁶ Riječ *òghā je izvorno a. p. b.

⁹⁷ Akcente u gen^{mn} se može usporediti s uobičajenim novostokavskim gen^{mn} *rōditēļā* (prema *rōditeļ* jer *prijāteļ* u novostokavskom ima drugačiji akcenat) i *pokōjnīkā* bez promjene. Podgoričko *Tūzānā* ima isti akcenat kao *nārōdā* (što je tipično za južni štokavski, a na čitavoj teritoriji štokavskog za kratke osnove kao *pōtōkā* prema *pōtok*) – naglasni tip se u množini mijenja jer je osnova u množini dvosložna (u odnosu na trosložnu osnovu u jednini), a oksitone s dvosložnom osnovom kao *nārōd* se u genitivu množine ponašaju različito od oksitonā s višesložnom osnovom kao *amānēt*.

dat/lok/instr ^{mn} <i>prijāteļīma</i>	<i>Tūzānīma</i>	<i>pokōjnīcīma</i>
ak ^{mn} <i>prijāteļe</i>	<i>Tūzāne</i>	<i>pokōjnīke</i>

A. p. A (višesložne imenice sa središnjim akcentom⁹⁸ – grupa A₃): *bez-bōžnīk*, *bezūmnīk*, *bosīlak* (gen^{id} *bosīlka*), *buntōvnīk*, *Crnogōrac* (vok^{id} *Crnogōr-če!*, nom/vok^{mn} *Crnogōrci*), *dolāzak*, *Hercēgovac* (gen^{id} *Hercēgōvca*), *izdājnīk*, *najāmīnīk*, *naprēdak*, *očājnīk*, *odmētīnīk*, *okrājak* (gen^{id} *okrājka*), *Podgoričānīn* (nom^{mn} *Podgoričāni*), *ponedēļak* (gen^{id} *ponedēļka*), *pokājnīk*, *pokōjnīk*, *polūbac*, *potōmak* (gen^{id} *potōmka*), *prijāteļ*, *Rogāmļanīn* (nom^{mn} *Rogāmļāni*), *rodīteļ*, *Rōvčānīn* (nom^{mn} *Rōvčāni*), *sestrīčīc*, *stanōvnīk* (danas: *stanovnīk*), *Tūzānīn* (nom^{mn} *Tūzāni*), *učīteļ*, *uprāvīnīk*, *utōrak*⁹⁹ (gen^{id} *utōrka*), *Vladīmīr*, *Vladislāv*, *Zlatīčanīn* (nom^{mn} *Zlatīčāni*), *želūdac*, *žūplānīn* (nom^{mn} *žūplāni*)

akcenatska paradigma A (dvosložne i trosložne oksitone – grupe A₄ i A₅)

nom/ak ^{id} <i>jezik</i>	<i>siromāh</i>	<i>nārōd</i>	<i>bratānīc</i>
gen ^{id} <i>jezika</i>	<i>siromāha</i>	<i>nārōda</i>	<i>bratānīca</i>
dat/lok ^{id} <i>jezikū</i>	<i>siromāhu</i>	<i>nārōdu</i>	<i>bratānīcu</i>
vok ^{id}	<i>siromāhu!</i>	<i>nārōde!</i>	<i>bratānīcu!</i>
instr ^{id} <i>jezikōm</i>	<i>siromāhōm</i>	<i>nārōdōm</i>	<i>bratānīcēm</i> (stariji -ōm)

nom ^{mn} <i>jezīci</i>	<i>siromāsi</i>	<i>nārōdi</i>	<i>bratānīci</i>
gen ^{mn} <i>jēzīkā</i> , <i>od jēzīkā</i>	<i>siromāhā</i>	<i>nārōdā</i> ¹⁰⁰	<i>bratānīcā</i>
dat/lok/instr ^{mn} <i>jezīcīma</i>	<i>siromāsīma</i>	<i>nārōdīma</i>	<i>bratānīcīma</i>
ak ^{mn} <i>jezīke</i>	<i>siromāhe</i>	<i>nārōde</i>	<i>bratānīce</i>
vok ^{mn}	<i>siromāsi!</i>	<i>nārōdi!</i>	<i>bratānīci!</i>

Kod vezanoga akcenta na zadnjem slogu osnove akcenat ostaje vezan u svim oblicima osim u genitivu množine, đe se kod dvosložnih (ali ne i trosložnih i višesložnih) osnova akcenat nakon duženja pomiče na osnovu. Kao što je tipično za crnogorske govore, to se pomicanje ne vidi samo kod imenicā bez predakcenatske dužine (gen^{mn} *jēzīkā* prema nom^{mn} *jezīci*), što je uobičajen akcenat u svim novoštokavskim govorima (ne samo u Crnoj Gori), nego, kako već rekosmo, i kod dvosložnih oksitona s predakcenatskom dužinom

⁹⁸ Sve imaju kratku množinu.

⁹⁹ U oblik nije unesena kanovačka dužina (usp. u Vuka i starije *ūtōrak* i mlađe *ūtōrak*).

¹⁰⁰ Usp. Čirgić, 2007: 30. Za razliku od tipa *jēzīkā*, koji se javlja izvorno svugde u štokavskom, tip *nārōdā*, s povlačenjem neocirkumfleksa i na dugi slog, tipično je za crnogorske (i neke druge južnije) govore – usp. Kapović, 2015: 349–351.

kao *nārōdā*¹⁰¹, što je akcenat (većina novoštokavskih govora ima tip *nārōdā*) tipičan za crnogorske, i staroštokavske i novoštokavske (usp. *nārōdā* i u novoštokavskom Nikšiću), i neke druge južne štokavske govore (npr. u Hercegovini¹⁰²). Takvog pomicanja akcenta u Podgorici ipak nema kod trosložnih oksitona kao *kukurūzā*, *amānētā*¹⁰³.

U ovaj su akcenatski tip, osim izvorne nepomične a. p. *a* kao u *jezik* ili *nārōd*, ušle i sve višesložne imenice stare a. p. *b* koje su imale izvorni kratki akcenat na kraju kao *živōt* (usp. novoštokavski *život* – gen^{jd} *živōta*, a u arhaičnim govorima s oksitonezom, ali ne u Podgorici, *živōt* – *živōtā*).¹⁰⁴

A. p. A (dvosložne i trosložne kratke oksitone¹⁰⁵ – grupa A4): *ahirēt*, *aščēr* ‘vojnik’ (zastarjelo), *autić*, *barjāk*, *bedēm*, *berbēr* ‘brijač’, *biļēg*, *bisēr*¹⁰⁶ (gen^{jd} *bisēra* – nom^{mn} *bisēri*), *bubrēg*, *Božić*¹⁰⁷, *čamčīc*, *čekīc*, *čobān* (vok^{jd} *čobāne!*), *čemēr* ‘pojas’, *čilīm*, *degenēk* ‘batina, mačuga’, *dernēk*, *domaćīn* (gen^{mn} *domaćīnā*), *dukāt*, *đetić* ‘dječak’ (zastarjelo), *gospodīn*, *guščīc*, *jastāk* ‘jastuk’ (stariji, mlađi: *jastūk*), *jatāk*¹⁰⁸, *jelēn*, *jezik*, *kalpāk*, *konāk*, *koštān* ‘kesten’, *Kotōr*, *kovčēg* (kod starijih *kōvčeg*), *kožūh*, *kukurūz* (gen^{mn} *kukurūzā*), *lepčīc* ‘hljepčīc’, *međēd* (vok^{jd} *međēde jēdan!*), *mostīc* (mlađi: *mostīc*), *mužīc* (mlađi: *mužīc*), *nožīc* (mlađi i *nožīc*), *obrāz*, *oklōp*, *orāh*, *otvōr*, *pečāt*, *peļīm* ‘kadulja’ (gen^{jd} *peļīma*), *Perāst* (danas često *Pērāst*), *potōk*, *praščīc*, *prozorčīc* (gen^{mn} *prozorčīcā*), *prstīc* (mlađi: *prstīc*), *prutić*, *ramazān*, *rogōz*, *sandučīc* (gen^{mn} *sandučīcā*), *sendvić* (stariji, mlađi *sendvič*), *siromāh* (gen^{mn} *siromāhā*), *stančīc*, *svjedōk/šedōk* (vok^{jd} *šedōku/svjedōku!*), *šamār*, *šarān* (samo kod mlađih), *tavān*, *teftēr* (nom^{mn} *teftēri*), *trbūh*, *unūk* (u vokativu obično *sīne!*), *Uskŕs*

¹⁰¹ Usp. npr. i Николић, 1970: 109–110, 119.

¹⁰² Kapović, 2018: 262.

¹⁰³ To će biti vjerovatno mlađa promjena. U novoštokavskim govorima, npr. u Hrvatskoj, uz tip *jēzikā* sasvim uobičajeno ide i tip *kukūrūzā*, s istom tom promjenom bez obzira na broj slogova (naravno, kod dugih osnova, kao u *nārōdā*, promjene tipično nema).

¹⁰⁴ Moglo bi se pomisliti da *živōt* – *živōta* nastaje nakon fonetskoga pomaka **živōtā* > *živōta*, čime se taj tip stapa sa starim tipom *potōk* – *potōka*, no to ne mora nužno biti tako. S obzirom da *živōt* – *živōta* nalazimo već u Piperima (Стевановић, 1940: 89–90), može lako biti da je riječ i o ranijoj analogiji, đe mlađe *živōta* postaje analogijom prema *živōt* i izvornom tipu *potōk* – *potōka*. Usp. čestu analošku promjenu kod priloga u novoštokavskom, đe *visok* – *visōka* (B) analoški postaje *visok* – *visoka* (A). Ipak, usporedi npr. u Bjelopavlićima i Vasojevićima čuvanje staroga tipa *živōta* (kao u novoštokavskom) uz *živōtā mi* u enklizi.

¹⁰⁵ Kratke ovđe znači = bez predakcenatske dužine i s kratkim akcentom na kraju. Sve imaju kratku množinu.

¹⁰⁶ Ovđe se akcenat slaže s novoštokavskim *biser*, nasuprot piperskom *bīsēr* (Стевановић, 1940: 88).

¹⁰⁷ Kao i mnogi dijalekti (usp. Kapović, 2015: 191–192) i u Podgorici postoji i varijanta *-iĉ* i varijanta *-iĉ*, npr. *Božīc* ali *brođīc*. Kod mlađe i srednje generacije, čini se, prevladava *-iĉ*, tj. varijanta *-iĉ* se širi nauštrb starijega *-iĉ* kod nekih primjera.

¹⁰⁸ Akcenat se ne slaže s piperskim (Стевановић, 1940: 88) *jātāk*.

(tako se prije govorilo), *vjenčić*, *vjetrić*, *zubić* (mlađi: *zubîć*), *zupčić*, *živôt* (vok^{jd} *živôte!*, gen^{mn} *živôtā*).¹⁰⁹

Poseban je slučaj imenica *Turčîn* – nom^{mn} *Tûrci* (usp. novoštokavski *Turčin* – *Turci*), koja se u jednini ponaša kao *jezik* (A₄), a u množini kao *čöjak* (A₂) s automatskom dužinom zbog predsonantskog duženja ispred *-rc-* (usp. gen^{mn} *Tûrākā* bez duženja).

A. p. A (dvosložne ili višesložne imenice s kratkim oksitonskim¹¹⁰ akcentom i s dugim predakcenatskim slogom¹¹¹ – grupa A₅): *amānēt* (gen^{mn} *amānētā*), *bārūt*, *bōdēž*, *bratānîc* (gen^{mn} *bratānîcā*), *dāvēž* (vok^{jd} *dāvēžu!*), *dōček*¹¹², *grābēž*, *hājtar* ‘saučešće’ (tako muslimani, a hrišćani: *ājtar*), *īzbör*, *īznös*, *īzröd* (vok^{jd} *īzrøde!*), *īzvör*, *jēcām*, *lāvēž*, *nāčîn*, *nāgön*, *nākît*, *nālāz*, *nālēt*, *nāmāz* ‘muslimanska molitva & hrana što se maže’, *nāmēt*, *nāpör*, *nāröd* (vok^{jd} *nārøde!*), *nāsād*, *nāslön*, *ōdnös*, *ōköv*, *ōtpör*, *pōgön*, *pōklön*, *pōlög*, *pōmör*, *pōnör*, *pōnös*, *pōröd*, *pōrök*, *prēdmēt* (dat/lok/instr^{mn} *prēdmētīma*), *prīlög*, *prīmjer*, *prīzör*, *prōgrām*, *prōlāz*, *prōliv*, *prōrök* (vok^{jd} *prōröku!*), *prōstör*, *rāzlög*, *rāzör*, *rāzüm*, *sābör*, *stōčić*, *sūsēd* (kod mlađih, stariji *komsīja*), *sūtön*, *tābör*, *tālög*, *ūköp*, *ülāz*, *Ūlcîn*, *üslöv*, *ümör*, *üzör*, *vilājēt*, *zābrān*, *zāklön*, *zākön*, *zālīv*, *zālög*, *zāmör*, *zāsün*, *zātön*, *zātvör*, *zāvjēt*

U nepromjenjivi dugi tip (A:) idu i lična imena na *-ko* (za razliku od onih na *-o*, vidi dolje): *Brânko*, *Gójko*, *Mārko* (kod najstarijih i *Märkö*), *Mīlko*, *Mīrko*, *Rājko*, *Rânko*, *Slāvko*, *Stânko*, *Vēlko*, *Vójko*, *Zdrāvko*, *Žārko*, *Živko*¹¹³ itd. Takav akcenat ima i *Đōrd(ij)e*. Ovakve imenice čisto semantički, preglednosti radi, odvajamo od imenicā tipa *kũcko* (vidi gore).

nom/vok^{jd} *Brânko*

gen/ak^{jd} *Brânka*

dat/lok^{jd} *Brânku*, za *Brânka*

instr^{jd} *Brânkōm*

¹⁰⁹ Usp. i osobna imena kao *Omēr*, *Milutîn*, *Dušân*, *Dragân* itd. (Čirgić, 2007: 31).

¹¹⁰ Oksitone = riječi s finalnim/završnim/dočetnim/krajnjim akcentom.

¹¹¹ Sve imaju kratku množinu.

¹¹² Za mlađu dužinu u prefiksima kod ovakvih izvedenica usp. Kapović, 2015: 742. U Piperima (Стевановић, 1940: 89) ovakve tvorenice imaju starije oblike kao *doček*, *polög*, *ponör*, *ūköp*, *īzröd* itd. bez kanovačke dužine. Tako je i u podllovčenskim govorima.

¹¹³ Takav je akcenat i u Piperima, dok Kući i Bratonožići imaju *Rānkō*, *Mīrkō* (Стевановић, 1940: 96). Riječ je o različitim pravcu uopštavanja prema izvornoj razlici tipova kao *Rājko, *Rânko, *Slāvko, *Zdrāvko (tvorenima od osnovâ a. p. A) i *Gōjkō, *Mīrkō, *Žārkō (tvorenima od osnovâ a. p. B i C). U novoštokavskim govorima često postoje oba tipa s različitim ujednačavanjima (npr. očekivano *Rājko*, *Rânko*, *Gójko*, *Mīrko*, *Žārko* ali i sekundarno *Slāvko*, *Zdrāvko*).

Akcenatska paradigma B

U a. p. B pripada više akcenatskih tipova, koji na prvi pogled mogu izgledati dosta drugačiji, no osim što istorijski spadaju u isti tip, još uvijek i sinhronijski imaju značajne sličnosti koje opravdavaju njihovo svrstavanje pod isti glavni akcenatski tip. Zadnji ovde navedeni tip je miješan (B:-C:), a postoje i još dva miješana tipa (A-B₁ i A-B₂) koji ovde nijesu navedeni zbog grafičkih razloga.

a. p.	B:1	B:2	B:3	B4	B:-C:
nom ^{jd}	<i>brājō</i>	<i>junāk</i>	<i>komārāc</i>	<i>otāc</i>	<i>jārām</i>
gen ^{jd}	<i>brājā</i>	<i>junāka</i>	<i>komārca</i>	<i>ōca,</i>	<i>jārma,</i>
				<i>od ōca</i>	<i>iz jārma</i>
dat/lok ^{jd}	<i>brājū</i>	<i>junāku</i>	<i>komārcu</i>	<i>ōcu, po ōcu</i>	<i>jārmu,</i>
					<i>po jārmu</i>
ak ^{jd}	<i>brājā</i>	<i>junāka</i>	<i>komārca</i>	<i>ōca</i>	<i>jārām</i>
vok ^{jd}	<i>brājo!</i>	<i>jūnāče!</i>		<i>ōče!</i>	
instr ^{jd}	<i>brājōm</i>	<i>junākōm</i>	<i>komārcōm</i>	<i>ōcōm</i> ¹¹⁴	<i>jārmōm</i>
nom ^{mn}		<i>junāci</i>	<i>komārci</i>	<i>ōčevi</i>	<i>jārmovi</i> ¹¹⁵
gen ^{mn}		<i>junākā</i>	<i>komārācā</i>	<i>ōčevā</i>	<i>jārmōvā</i>
dat/lok/instr ^{mn}		<i>junācīma</i>	<i>komārcīma</i>	<i>ōčevīma</i>	<i>jārmovīma</i>
ak ^{mn}		<i>junāke</i>	<i>komārce</i>	<i>ōčeve</i>	<i>jārmove</i>
vok ^{mn}		<i>jūnāci!</i>			<i>ōčevi!</i>

Najstariji tip a. p. B se javlja u već spominjanim hipokoristicima tipa *Vāsō*, de je akcenat vazda na kraju osim u vokativu jednine. U a. p. B, osim toga, pripadaju, kako već rekosmo, dvosložne i višesložne oksitone s dugim akcentom na zadnjem slogu kao *junāk*, te oksitone s kratkim akcentom na zadnjem zatvorenom slogu s nepostojanim -a- (s tri podtipa). Jednosložne riječi tipa *bōb*, *krāļ*, koje istorijski pripadahu a. p. *b* (usp. novoštokavski *bōba* < starije *bobā*, *krāļa* < starije *krālā*), prijeđoše u a. p. A (ako su kratkē osnovē – gen^{jd} *bōba*, *od bōba* kao izvorno gen^{jd} *čāsa*, *od čāsa*) i a. p. C (ako su dugē osnovē – podgoričko gen^{jd} *krāļa*, *ōd krāļa* kao izvorno gen^{jd} *krāka*, *ōd krāka*) s obzirom da više nema kratkoga akcenta na otvorenoj ultimi u većini imenicā, dok imenice tipa *živōt*, takođe izvorno u a. p. *b* (usp. dijalektalno *živōtā*), prijeđoše u višesložnu a. p. A (Podgorica *živōt* – gen^{jd} *živōta*). U jednini bi se a. p.

¹¹⁴ Mlađi govornici: *ōcēm*.

¹¹⁵ Imenica tipa B:1 nemaju množine, a kod tipa *ōčevi* i *jārmovi* je posvjedočena tipična ujednačena akcentuacija nezvano za akcenatsku paradigmu u jednini.

B u svim podtipovima mogla u „dubinskoj“ strukturi interpretirati kao akcenat na nastavku (/Vāsò/, /junākà/, /ocà/), samo što bi se on na površini čuvao samo u hipokoristicima i zatvorenom slogu, dok se u drugim slučajevima (nastavci otvorenog sloga izuzev u hipokoristicima) akcenat pomiče na prethodni slog.

U „pravu“ a. p. B, s akcentom na nastavku (kao u tipu *brājō*), moglo bi se staviti i imenice *sān – snā* i *pās – psā* (koje smo gore već bili provizorno stavili u a. p. A) jer su osnove *sn-* i *ps-* prazne pa na njima ni ne može biti akcenat (*snā* i *psā* takav akcenat imaju i u novoštokavskom). Ipak ih gore sinhronijski svrstasmo u a. p. A jednostavnosti radi (riječ je o kratkom akcentu u svim padežima bez preskakanja uz ogradu da je akcenat u kosim padežima na nastavku, a ne na osnovi kao u *čās – čāsa*). *Pās* je riječ koju danas koriste mlađi pod uticajem standarda, dok je kod starijih bila zamijenjena riječju *kūcko*. Ali u izreci *ūhārna je ō pca glāka* je zasigurno riječ o arhaizmu, đe se u *ō pca* (prema *od psā* kod mladih danas) vidi retrakcija sa zadnjeg otvorenog sloga od staroga **od psā* (mada bi se to sinhronijski moglo nazvati preskakanje, dijahronijski se ne radi o tome nego o dezoksitonezi, slično kao u novoštokavskom *ōd psa* ili *izā sna*). U *iza snā* (kod mlađih *iz snā*) je akcenat ujednačen prema besprijedložnom *snā*.

Dugi akcenat je u tipu *junāk* u većini padeža ujednačen na drugom slogu (takav se akcenat ne bi fonetski očekivao u instr^{id} i gen^{mn} i onđe dolazi analogijom umjesto očekivanih **junākōm* i **junākā*), osim u dat/lok/instr^{mn}, đe je očekivano na nastavku (*junācīma*), dok se u vokativima može povlačiti na početak, kao u *jūnāče!* To je moguće (a u prošlosti obavezno) pomicanje¹¹⁶ u a. p. B bitna razlika a. p. B prema a. p. A, đe toga nema (usp. *nārōde!* u a. p. B).

Kod oksitonā s nepostojanim *-a-* akcenat u kosim padežima ide na osnovu (*komārāc – gen^{id} komārca, otāc – gen^{id} ōca, jārām – gen^{id} jārma*) jer akcenat ne može biti na otvorenoj ultimi (osim u semantički ograničenom tipu B:1), a množina na *-ovi*, kao što je već rečeno, ima " na početku kao i svi oblici s dugom množinom¹¹⁷. Tip *komārāc* se ponaša slično kao tip *junāk* (npr. *komārca* prema izvornom **komārcā* i ujednačen akcenat u instr^{id} *komārcōm* umjesto izvornoga **komārcēm*) osim što je u nom^{id} finalni akcenat kratak s predakcenatskom dužinom te što akcenat *komārācā* nije sekundaran (usp. novoštokavsko *komārācā/kōmārācā*). Tip *jārām*, s predakcenatskom dužinom, je neobičan po tome što ima dosljedno preskakanje, koje je istorijski teško objasniti, ali ga sinhronijski zato svrstavamo u a. p. B-C.

¹¹⁶ Ono može u nekim primjerima (fakultativno) izostajati analogijom prema drugim padežima (npr. u Podgorici mlađe *pastīru!* prema starijem *pāstīre!*), što je poznat fenomen u štokavskom u novije vrijeme, pogotovo kod riječi koje se manje koriste u vokativu.

¹¹⁷ Čirgić, 2007: 30.

A. p. B:1 (tip *brājō*): *bābō* (zastarjelo), *bālō*, *Bōžō*, *brājō*, *brālē*, *brātō*, *brīcō*, *čīkō*, *čātō*, *čōrō*, *čōsō*, *dājō*, *dēdō*, *frātō*, *frūstrō*, *glibō*, *grdō* (/grdō/), *jādō*, *nūtrō*, *pōsrō*, *prōtō*, *rōdō*, *sērō*, *slīnō*, *smōtō*, *striķō*, *tājō*, *ūjō*¹¹⁸, *zēmō* ‘zemljak’ + lična imena/nadimci *Ācō*, *Bājō*, *Blāžō*, *Bōrō*, *Bōžō*, *Būdō*, *Čēdō*, *Dādō*, *Dīnō*, *Drāgō*, *Ďōkō*, *Ďūrō*, *Gājō*, *Hāsō*, *Īlē*, *Īvō*, *Jōvō*, *Kēmō*, *Kētō*, *Kōjō*, *Kōstō*, *Krcō* („dubinski“ /Křcō/), *Krstō* („dubinski“ /Křstō/), *Lāzō*, *Ljūbō*, *Mādō*, *Mājō*, *Māsō*, *Mēhō*, *Mīcō*, *Mījō*, *Mīlō*, *Mīrō*, *Mōmō*, *Mūjō*, *Mūsō*, *Nēsō*, *Nīkō*, *Ōrlē*, *Pājō*, *Pāvlē* (tako stariji, mlađi *Pāvle*), *Pējō*, *Pēlē*, *Pērō*, *Pēsō*, *Pūsō*, *Rādē*, *Rājō*, *Rālē*, *Rāsō*, *Rēdžō*, *Rīstō*, *Sālē*, *Sāvō*, *Sējō*, *Sītō*, *Slōbō*, *Srēdō*, *Stōjō*, *Sūļō*, *Svētō*, *Šājō*, *Šćēpō*, *Šēmsō*, *Šērbō*, *Tālē*, *Tītō* (uz *Tīto* – za Josipa Broza), *Tōkō*, *Tōmō*, *Vāsō*, *Vērō*, *Vēsō*, *Vlādō*, *Vlājō*, *Vōjō*, *Vūjō*, *Vūlē*¹¹⁹

A. p. B:2 (tip *junāk*¹²⁰): *barjaktâr* (stariji *bajraktâr*), *baštovân*, *becâr* (vok^{jd} *běčāre!*, vok^{mn} *bečāri!*), *bolesník*, *boríc*, *Bošňāk* (ali prezime *Bōšňāk*), *brodič*, *bunâr*, *divļāk*, *došļāk* (vok^{jd} *dōšļāče!*, vok^{mn} *dōšļāci!*), *dučân*, *durbîn*, *dušník*, *duvân*, *duvâr*, *džeferdâr*, *gladník*, *glavíc*, *gluvâc*, *gorštāk* (vok^{jd} *gōrštāče!*), *gospodâr* (vok^{jd} *gōspodāre!*), *govedâr*, *gradíc* (mlađa riječ, kod starijih: *vāroš*), *Hrvât* (vok^{jd} stariji *govornici Hřvāte!*, mlađi *Hrvātu!*), *instrumēnt* (dat/lok/instr^{mn} *instrumēntima*), *izviďáč*¹²¹, *jaríc*, *junāk*, *kapetân* (*kāpetāne!*), *kapût*, *kočijáš*, *koláč*, *komād* (stariji *komât*), *komandânt* (vok^{jd} *kōmandānte!*, dat/lok/instr^{mn} *komandāntima*), *koņušâr*, *lišāj*, *ludāk* (vok^{jd} *lūdāče!* rjeđe, i *ludāku!*), *mačíc*, *mišíc* (na tijelu), *mladič* (vok^{jd} *mlāďiču!*), *muslimân* (stariji *muslīmân*, vok^{jd} *mùslimāne!*), *noktíc*, *obučâr*, *ogrtáč*, *pastîr* (vok^{jd} stariji *govornici pāstîre!*, mlađi *pastîru!*), *pilíc*, *pokriváč*, *pomoćník*, *preletáč*, *posmatráč*, *putíc*, *račûn*, *repíc*, *rukâv*, *samâr*, *seļāk* (vok^{jd} stariji *govornici sēļāče!*, mlađi *seļāku!*), *studēnt*¹²² (vok^{jd} *studēntu!*, dat/lok/instr^{mn} *studēntima*, vok^{mn} *studēnti!*), *veselāk*, *vezîr* (vok^{jd} *věžîre!*), *vidík* (nom^{mn} *vidíci*), *vještāk*, *vojník* (vok^{jd} *vōjnīče!*, vok^{mn} *vōjnīci!*), *vrsník*, *zanât*, *zelembáč*

¹¹⁸ Ove se imenice ne upotrebljavaju u množini, u množini će vazda biti *nāši oče*vi (prema *mōj bābō*), *strič*evi (prema *striķō*), *đed*ovi (prema *dēdō*), *rōdāci* (prema *rōdō* – npr. *Ovō mi je rōdō*, *mī dvōjca smo rōdāci*) itd.

¹¹⁹ Od ovih imenâ/nadimaka na -o nastaju i tipična crnogorska prezimena (a i migracijska prezimena drugde), u kojima se vidi opet isti akcenat. Navodimo ih ovde nekoliko u podgoričkom obliku (s dugim -īč) iako glase isto u svim starostokavskim crnogorskim govorima (u nekima s kratkim -īc): *Bīgōvīč*, *Brācōvīč*, *Brātōvīč*, *Dākōvīč*, *Īvōvīč*, *Jōvōvīč*, *Lāzōvīč*, *Mījōvīč*, *Pējōvīč*, *Pērōvīč*, *Sāvōvīč*, *Stijepōvīč*, *Sūjōvīč*, *Šāhōvīč*, *Šćēpōvīč* (najstariji bi rekli: *Jā sam Pēsō Šćēpōcā* a ne *Pēsō Šćēpōvīč*) itd. (usp. tu i tip *Māt*kovīč, *Lāt*kovīč, *Grūp*kovīč itd.).

¹²⁰ Sve imenice sa spiska imaju kratku množinu na -i i dat/lok/instr^{mn} na -īma.

¹²¹ U tro- i višesložnim izvedenicama na -ač je uvijek ujednačen -āč (a. p. B) bez obzira na etimologiju, dok je u takvim dvosložnim izvedenicama (s jednosložnom osnovom) kao *kōvāč* ujednačen stari A-akcenat (vidi gore).

¹²² Zbog predsonantskoga duženja upada u tip *junāk* (za razliku od novoštokavskog *stūdēnt* – gen^{jd} *stūdēnta*). Isto tako i tip *komandânt*.

A. p. B:3 (tip *muškārāc*): *Albānāc*, *Amerikānāc*, *bjegūnāc*, *Bosānāc* (gen^{id} *Bosānca*), *brežūlāk*, *Dalmatīnāc*, *dobītāk*, *dodātāk*, *gubītāk*, *imētāk*, *iz-dātāk*, *jedīnāc*, *komārāc* (gen^{id} *komārca*), *muškārāc*, *napītāk*, *pijānāc*, *podātak* (ak^{mn} *podātke*), *poletārāc*, *povjetārāc*, *probītāk*, *Srbijānāc*, *školārāc*, *užītāk*

A. p. B4 (tip *otāc*): *otāc* (gen^{id} *ōca*, od *ōca*¹²³, nom^{mn} *ōčevi*), *ovān* (gen^{id} *ōvna*, od *ōvna*, za *ōvna*, nom^{mn} *ōvnovi*)

A. p. A-B₁ (tip *jād*): *Gṛk* (na *Gṛka*, nom^{mn} *Gṛci*, dat/instr^{mn} *Grcīma*), *jād* (od *jāda*, nom^{mn} *jādi*, dat/instr^{mn} *jadīma*), *kṛš* ‘kamen’ (na *kṛš*, nom^{mn} *kṛši*, *kršīma* su ga *gāḍāli* ū *glāvu*)

A. p. A-B₂ (tip *lōvac*): *kōsac* (od *kōsca*, nom^{mn} *kōsci*, dat/lok/instr^{mn} *kos-cīma*), *lōvac* (gen^{id} *lōvca* – predsonantsko duženje u kosim padežima, od *lōvca*, za *lōvca*, nom^{mn} *lōvci*, dat/lok/instr^{mn} *lōvcīma*), *prōsac* (od *prōsca*, nom^{mn} *prōsci*, dat/lok/instr^{mn} *proscīma*)

A. p. B:-C: (tip *jārām*¹²⁴): *bijelāc* (ōd *bijelca*, nom^{mn} *bijelci*, dat/instr^{mn} *bijelcīma*), *bōrāc* (ōd *bōrca* ali za *bōrca*, o *bōrcu*, dat/instr^{mn} *bōrcīma*, za *bōrce*), *grāšāk* (gen^{id} *grāška* – ōd *grāška*), *gūsāk* (ōd *gūska*), *jārām* (gen^{id} *jārma* – iz *jārma*), *jūnāc* (ōd *jūnca*), *lākāt* (stariji govornici¹²⁵, mlađi: *lākat* – vidi dolje pod A-C¹²⁶, dō *lākta*), *māčāk* (ōd *māčka*), *mōļāc* (ōd *mōļca* ali za *mōļca*, o *mōļcu*, dat/instr^{mn} *mōļcīma*, za *mōļce*), *Ņēmāc*¹²⁷ (ōd *Ņēmca*, nom^{mn} *Ņēmci*, dat/instr^{mn} *Ņēmci*), *pāpāk* (ōd *pāpka*, dat/instr^{mn} *pāpcīma*), *pātāk* (ōd *pātka*), *pētāk* (ōd *pētkā*), *pijesāk* (gen^{id} *pijeska* – ōd *pijeska*, muslimani *pīsāk* – ōd *pīska*), *plūsāk* (ōd *plūska*, dat/instr^{mn} *plūskovīma*), *prāsāc* (ōd *prāsca*), *prāšāk* (ōd *prāška*), *rāžān* (iz *rāžna*), *rūčāk* (gen^{id} *rūčka* – bēz *rūčka*, nom^{mn} *rūčko-vi*), *svētāc* (ōd *svēca* ali za *svēca*, o *svēcu*, nom^{mn} *svēčevi*), *šīpāk* (ōd *šīpka*),

¹²³ Kod nekih starijih govornika možda i *ōd oca*.

¹²⁴ Dugu množinu od dalje nabrojenih imaju samo *jārmovi*, *jūnčevi*, *lāktovi*, *plūskovi*, *prāščevi* (stariji i *prāhčevi*), *prāškovi*, *vālkovi*, *vjēnčevi*, *vrāpčevi*, *rāžnēvi*, *rūčkovi*, *svēčevi*. Druge imenice imaju kratku množinu, npr. *mōļci*.

¹²⁵ Početna su tačka za prelazak u ovaj inovativni akcenatski tip (prema očekivanom *lākat/lākat* – vidi iduću fusnotu) mogli biti izvorni oblici s preskakanjem kao *dō lākta*. Teoretski bi akcenat također mogao biti i prema starom lok^{id} **lāktū* (što je upitno s obzirom da je lokativ s prijedlozima *na/u* nestao te je kao oblik puno rjeđi nego prije) i/ili poopštavanjem akcenta na kraju prema množinskome starome **lakātā* (C), što je u tom obliku bilo jednako kao staro **junākā* (B), pa je došlo do prelaska C > B.

¹²⁶ Oblik *lākat* je očekivan akcenat (Kapović, 2015: 233, 242–245) – vidi dolje za tip A-C. Kako to danas govore mlađi govornici, a neobično bi bilo da mlađi govornici imaju očekivan/stariji odraz, neće biti da je *lākat* izvorni akcenat u Podgorici. Biće da je staro **lākat* – **ōd lākta* (C:) u Podgorici prvo bilo prešlo u *lākāt* – *ōd lākta* (B:-C:) na već opisan način (vidi prethodnu fusnotu), a da je onda taj tip naknadno opet promijenjen u *lākat* – *ōd lākta* (A-C), vrativši se tako slučajno na stariji akcenatski obrazac.

¹²⁷ Ova riječ izgleda kao jatovska posuđenica iz severozapadnog štokavskog s jednosložnim odrazom jata.

šūpāk (òd *šūpka*), *tēlāc* (samo mlađi – *od tēlca*)¹²⁸, *vāļāk* (òd *vāļka*, dat/instr^{mn} *vāļkovīma*, mlađi *vāļcīma*), *vijenāc*, *vrābāc* (òd *yrāpca*, dat/instr^{mn} *vrāpčevīma*, mlađi *vrāpcīma*)

Prva četiri B-tipa se prilično jednostavno dijahronijski dadu izvesti iz starijih oksitonskih tipova uz pomake sa zadnje otvorene kratke ultime (osim u prvom tipu) u padežima *de* je izvorno bio takav akcenat (*junāka* < **junākā*, *muškārca* < **muškārcā*, *ōca* < **ocā*). Zadnja tri tipa su nešto problematičnija. Kao što se vidi, u tipove B:3, B4, A-B2 i B:-C: idu samo imenice s nepostojanim *-a-* – one većinom (tipovi *muškārāc*, *otāc*, *jārām/bijelāc*), uz izuzetak tipa *lōvac*, imaju akcenat u nominativu jednine upravo na tom nastavku, a u tip B pripadaju i po takvoj oksitoničnosti (*-āc*) i po akcentu *-īma* u množini (ili samo po *-īma* kao *lōvcīma*). Tip B4 (*ovān* – *ōvna*) i tip B:-C: (*jārām* – *jārma* – *īz jārma*), zanemarimo li dužinu u potonjem, razlikuju samo prisutnošću preskakanja u genitivu jednine u drugom. Višesložni tip B:3 (*muškārāc* – *muškārca*) bi se mogao teoretski podvesti i pod tip B4 (*ovān* – *ōvna*), od kojega se razlikuje samo brojem slogova (i dužinom), ali i pod tip B:-C: s obzirom da ima uvijek dužinu kao i on, a da akcenat u sredini (*muškārca*) ionako ne može preskakati. No sinhronijski smo ipak, preglednosti radi, ove tipove razdvojili.

A. p. A-B1 (*Gṛk* – *na Gṛka* – *Gṛcīma*) i A-B2 (*prōsac* – *od prōsca* – *proscīma*) svrstavamo pod opšti tip B zbog akcenta na nastavku u kosim padežima u kratkoj množini, a izostanka preskakanja u jednini – da nemaju akcenat na *-īma* bili bi obična a. p. A, a da imaju preskakanje, bili bi a. p. C. Tip A-B1 (koji se istorijski izvodi iz starijega tipa A – usp. novoštokavski *Gṛcima*, *jādimā*) se od tipa A-C *kōn* – *nā koña* – *koñīma* (vidi dolje) razlikuje izostankom preskakanja.

U a. p. A-B2 početni akcenat tipa *lōvac* u jednini istorijski gledano ujednačen prema kosim padežima (očekivalo bi se **lovāc*¹²⁹). Vidi još dalje za a. p. A-C (tip *lōnac* – *òd lōnca* – *lōncīma*), koji je istorijski očito povezan s tipom A-B, ali kako ima preskakanje, a množinski akcenat na nastavku u dat/lok/instr. je tipičan i za a. p. B i C, njega svrstasmo pod generalni tip C. U zadnjem tipu (a. p. B:-C:) se redovno javlja preskakanje u genitivu jednine (osim u mlađem *od tēlca*), koji je kao padež najpodložniji inovativnom preskakanju, a cijeli tip svrstavamo generalno pod a. p. B zbog akcenta na kraju u nom(/ak)^{jd}. Preskakanje se, dakako, istorijski ne bi očekivalo u a. p. B (usporedi izvorno *rāžāñ* – *rāžñā* itd. u Piperima¹³⁰) i nije jasno kako ga objasniti. Jedina dva

¹²⁸ Ovo bi mogao biti i tip B4 zbog izostanka preskakanja, ali stavismo ga ovamo zbog dužine korijena.

¹²⁹ Usp. *lōvāc*, *lōnāc* u Piperima (Стевановић, 1940: 90).

¹³⁰ Стевановић, 1940: 90.

primjera će bi se preskakanje očekivalo su izvorno *ød jākta*¹³¹ (vidi dolje za varijantu A-C za ovu riječ) i *ød pļūska*¹³², no ta dva primjera su teško mogla uticati na sve ostale. Naravski, svaki se početni akcenat može sekundarno početi sinhronijski ponašati kao izvorni cirkumfleks te dobiti preskakanje, no očekivalo bi se ipak nekakvu motivaciju za takav prelazak. Pregled svih akcenatskih tipova riječi na *-ac* dajemo na kraju članka.

Akcenatska paradigma C

Akcenatska paradigma C je pomična akcenatska paradigma. Pomična je po tome što se akcenat u njoj može pomicati na zadnji slog tj. nastavak u nekim padežima (*gōsti* – gen^{mn} *gostī* – dat/lok/instr^{mn} *gostīma*) i jer početni akcenat često preskače na prijedlog u gen^{id} (npr. *ød boga*, iz *grāda*), ak^{id} (npr. *nā mōst*, zā *boga*), lok^{id} (npr. *pō nosu*, *pō brijegu*), ak^{mn} (npr. *ū goste*, *ū dāne*). No ne skače svaki čeonni akcenat na prijedlog – preskakanja nikad nema u nominativu ni jednine (samo *ni bōg*) ni množine (*ni jūdi*), u instrumentalu jednine¹³³ (*pred mōstōm*, *pred brōdōm*), kao ni kod duge množine (*i grādovi*, *od grādōvā*, *u grādove*), kod koje nema ni pomičnosti unutar paradigme (*o grādovīma*), a u lokativu jednine preskakanje ovisi o živosti/neživosti, dužini osnove i primjeru (npr. *o bōgu*, *pō drobu*, *po mōstu*, *pō grādu*). Kao što je obično u štokavskom, preskakanje danas može izostati i u padežima će se inače redovito javlja, kao u genitivu jednine, u primjerima i kombinacijama koje se rjeđe upotrebljavaju, kao *od bōja* ili *od lōja* – to je češće u (dvosložnom) genitivu, nego u (jednosložnom) akuzativu (kao *ū bōj*), će se preskakanje lakše sistemski držati. Osim toga, preskakanje može izostajati i čisto leksički uslovljeno u nekim primjerima, npr. *ød gosta* uz *od gōsta*.

U a. p. C pripadaju isključivo jednosložne osnove (tipa *bōg-*, *grād-*) i osnove s nepostojanim *-a-* (tipa *nōk(a)t-*). Pravih dvosložnih osnova (s vokalom koji nije nepostojano *-a-*) u a. p. C (sa pomakom akcenta i preskakanjem) nema.

Pomičnost se čuva redovno kod rjeđeg nastavka *-i* u gen^{mn}: *crvī*, *gostī*, *mrāvī*, *brāvī*, *prstī* (akcenat i nastavak su ovđe iz starih *i*-osnova, a prve tri riječi i jesu izvorno stare *i*-osnove muškoga roda). Kod redovnog nastavka *-a* u gen^{mn} se akcenat može naći na zadnjem slogu sasvim izuzetno i rijetko – u starijim varijantama *dānā*, *zūbā* (takav je akcenat redovan u govorima oko Podgorice), no redovni je akcenat mlađe *dānā*, *zūbā*. Pomičnost se još redovno čuva u dat/lok/instr^{mn} kratke množine: *brcīma*, *crvīma*, *dānīma*, *noktīma*, *zūbī-*

¹³¹ Potvrđeno i u Piperima (Стевановић, 1940: 97).

¹³² Usp. Kapović, 2015: 243.

¹³³ Umjesto *pod mostom* se koristi *pōd mōs(t)*.

*ma*¹³⁴, *gostìma*, *brāvìma*, *đācìma*, *mrāvìma*, *prstìma*. No morfološki u velikoj većini imenicâ (i u običnom tipu C i C: te u A-C) prevladavaju duge množine, *đe* nema pomičnosti (*stānovìma*, *jārčevìma*).

akcenatska paradigma C (jednosložne osnove)

Razlikujemo kratku a. p. C, *đe* se dužina (tj. duženje) javlja samo u nominativu i akuzativu za neživo (*bôg* prema *bôg-* u ostalim padežima) i dugu a. p. C:, *đe* se dužina javlja u svim jedninskim padežima (*grād-* u svim jedninskim padežima), osim u trosložnim oblicima množine *đe* se krati (*grādov-*). U rjeđoj kratkoj množini se dužina, dakako, čuva (*dāni*). Kako već rekosmo, akcenat se pomiče u gen^{mn} ako ima rijetki nastavak *-î* (*gostî*), a vrlo rijetko s *-â* (rijetko *dānâ*, *zūbâ* uz uobičajeno *dānâ*, *zūbâ*) kod ionako rijetke kratke množine, u dat/lok/instr^{mn} (*gostìma*, *dānìma*) kod kratke množine, dok u ak^{mn} kod te iste kratke množine i preskače (*ù goste*, *nâ dāne*).

Dajemo prvo primjere s kratkom množinom, a onda s dugom (ne navodimo posebno primjere za neživo i živo):

a. p. C (kratka množina)

nom^{id} *gôs(t)*

gen^{id} *gōsta*, *ōd gōsta*, *iz gōsta*¹³⁵

dat/lok^{id} *gōstu*, *o gōstu*

ak^{id} *gōsta*, *za gōsta*, *na gōsta*¹³⁶

vok^{id} *gōste!*

instr^{id} *gōstōm*

a. p. C: (kratka množina)

dān

dāna, *iz dāna*, *ōd dāna*

dānu, *pō dānu*, *ō dānu*

dān, *nâ dān*

dānōm

nom/vok^{mn} *gōsti*

gen^{mn} *gostî*

dat/lok/instr^{mn} *gostìma*

ak^{mn} *gōste*, *ù goste*

(mlađi i *u gōste*)

*dāni*¹³⁷

dānâ, *iz dānâ* (rijetko *dānâ*¹³⁸)

dānìma

dāne, *nâ dāne*

¹³⁴ Čirgić, 2007: 30.

¹³⁵ Mlađi: *od gōsta*, *iz gōsta*.

¹³⁶ Neobično je izostajanje preskakanja ovđe, usp. *zâ boga* dolje.

¹³⁷ U Podgorici nema preskakanja u primjerima kao *nî dāni*, koje se javlja drugđe u štokavskom.

¹³⁸ U okolnim govorima je starije *dānâ*, a u Podgorici je to danas rijetko.

a. p. C (duga množina)	a. p. C: (duga množina)
nom ^{jd} <i>bôg</i> ¹³⁹	<i>grād</i>
gen ^{jd} <i>bôga, ù boga, dō boga</i>	<i>grāda, iz grāda</i>
dat/lok ^{jd} <i>bōgu, o bōgu</i>	<i>grādu, pō grādu</i> ¹⁴⁰
ak ^{jd} <i>bōga, zā boga</i> ¹⁴¹	<i>grād, ù grād</i>
vok ^{jd} <i>bōže!</i>	<i>grāde!</i>
instr ^{jd} <i>bōgōm, prēd bogōm</i>	<i>grādōm, pred grādōm</i> ¹⁴²
nom/vok ^{mn} <i>bōgovi</i>	<i>grādovi</i> ¹⁴³
gen ^{mn} <i>bōgōvā, od bōgōvā</i>	<i>grādōvā</i> ¹⁴⁴
dat/lok/instr ^{mn} <i>bōgovīma</i>	<i>grādovīma</i> ¹⁴⁵
ak ^{mn} <i>bōgove, na bōgove</i>	<i>grādove, u grādove</i> ¹⁴⁶

Zanimljiv je slučaj (ne)preskakanja u lokativu jednine, koji je u Podgorici ograničen na prijedloge *o* (kod starijih *od*¹⁴⁷) i *po*, dok s *u* i *na*, dakako, ide oblik istovjetan akuzativu (npr. *nā mōs(t)* ‘na most’ i ‘na mostu’ ili *ù grād* ‘u grad’ i ‘u gradu’). Kod imenicā duge osnove koje znače neživo (kao *brījeg, pān, štāp, vrāt*) preskakanje je vrlo frekventno (*pō brijegu, ò cvijetu, pō klūnu, ò plēsu, pō yrātu*) uz neke izuzetke (*o pānu*), koji su često samo varijantni (*ò štāpu* i *o štāpu*). Izuzeci se kod dugih osnova u lokativu jednine javljaju slično kao i u genitivu jednine – uglavnom leksički ili generacijski uslovljeno (npr. *ò Rīmu, pō Rīmu*, a kod mlađih i *o Rīmu, po Rīmu*) i kod manje frekventnih primjera (npr. *pō trāgu* ali *o trāgu*). Kod kratkih osnova za neživo (kao *krōv*,

¹³⁹ Usp. Čirgić, 2007: 24.

¹⁴⁰ Usp. Čirgić, 2007: 29. Usp. isto, ali varijantno, i u Piperima (Стевановић, 1940: 74), đe je *pō grādu* ali i *po grādū*.

¹⁴¹ Samo tako, osim ako se na primjer ne naglašava *za bōga a ne za đāvola*.

¹⁴² Uz *prēd grād* ‘pred gradom’.

¹⁴³ Usp. Čirgić, 2007: 29. Kako videsmo i već rekosmo, u Podgorici je danas uopšten “ u praktički svim dugim množinama. Dakle, prema izvornom *čāsi > *časovi (A) – *popi > popōvi, *krālī > *krālēvi (B) – *mōsti > *mōstovi, *grādi > *grādovi (C) danas imamo ujednačeno *časovi, pōpovi, krālēvi, mōstovi, grādovi* prema izvornom akcentu tipa A i dugoga tipa C:. Takav je akcenat i u tipu *jārčevi* (bez predsonantskog duženja za razliku od gen^{jd} *jārca*).

¹⁴⁴ Ovakav mlađi akcenat (usp. i Čirgić, 2007: 30) u usporedbi prema *gradōvā* u arhaičnijem novoštokavskom se javlja i u Piperima (Стевановић, 1940: 75), uz iznimke *krajēvê* (đe je to sekundarno), *maōvê* i *rogōvê* (: 77–78) iako je u drugim crnogorskim govorima, npr. u Vasojevićima, zabilježeno i izvorno *gradōvê* itd. (: 75).

¹⁴⁵ Usp. Čirgić, 2007: 30. U Piperima (Стевановић, 1940: 78) se stariji akcenat čuva varijantno u više imenicā, npr. u *rogovīma/rōgovima*.

¹⁴⁶ Nema preskakanja kao *ù stanove* kao u Piperima (Стевановић, 1940: 86).

¹⁴⁷ Kod starijih se npr. kaže *od nēmu ti zbōrāh* ‘o njemu sam ti govorio’.

grôm, stô) preskakanje u najvećem broju primjerâ izostaje, npr. *po kròvu, o(d) gròmu, o(d) stòlu, o(d) rògu, o(d) ròku* itd. Međutim, preskakanje se ipak izuzetno javlja u primjerima *pò drobu, pò nosu, pò plotu, prì plotu*, a moguće i u *pò Jedu*¹⁴⁸. Kod starijih govornika uz *po mòstu* se javlja i *pò mostu*. Kod kratkih osnova koje znače živo (kao *bòg-, gòst-*) preskakanje u potpunosti izostaje u lokativu jednine: *o(d) bògu, po bògu, o(d) gòstu, po gòstu*¹⁴⁹. Kod dugih osnova za živo preskakanja najčešće nema, ali postoji varijantno kod nekih primjera: *o(d) mûžu, o zècu, o mûžu, o bràvu, o strícu, o pûžu* – ipak ima *ò drùgu* uz *o drùgu, ò bîku* i *o bîku, ò yràgu* i *o yràgu*¹⁵⁰.

Dijahronijski gledano, u a. p. C se relativno dobro, iako ne u potpunosti, čuva staro preskakanje (prošireno inovativno i na tip *pò grādu*¹⁵¹), dok se u množini pomičnost čuva u kratkim oblicima (*dānima*¹⁵²), ali ne i u dugima (*grādoŭima* umjesto *gradovŭima), đe se stara pomičnost u gen^{mn} i dat/instr^{mn} gubi te se ujednačava " iz nom/ak^{mn}. Sa starim imenicama a. p. c su se stopile i stare duge osnove a. p. b pa tako imamo npr. *nā krāla, ò krālu – krālevi* ili *nā sūd, sūdovi* 'sudište' (prema novoštokavskom gen^{id} *krāla, sūda* [B:] ali *grāda* [C:]¹⁵³). Dakle, dok se kratka stara a. p. b stapa sekundarno sa savremenom a. p. A (vidi gore), stara duga a. p. b se stapa sa savremenom a. p. C – dolazi, dakle, do kvantitativne paradigmatске redistribucije (nešto slično se događa i

¹⁴⁸ Interesantno, u Piperima (Стевановић, 1940: 77), u kojima se u većini imenicâ kratke osnove koje znače neživo akcenat ne miče, nalazimo izuzetan finalni akcenat upravo u tim istim riječima: *po drobù, po nosù, po jedù, po plotù* (ali *prì plotu*).

¹⁴⁹ U novoštokavskom se akcenat poput *ò bogu, ò mûžu* kod riječi za živo redovno razlikuje od onoga kao *po mòstu, po dānu* kod riječi za neživo (usp. Kapović, 2010: 80, Kapović, 2015: 300 – takav akcenat za Nikšić potvrđuje Novica Vujović).

¹⁵⁰ U Piperima (Стевановић, 1940: 74–75) kod imenicâ za živo duge osnove nalazimo ili akcenat na osnovi kao *o drùgu* (a tako i *vûku, ždrālu, cřvu* itd.) uz nešto rjeđe preskakanje kao *ò drùgu* (kao u novoštokavskim govorima s dobro očuvanim preskakanjem), dok kod imenicâ za neživo duge osnove nalazimo, kako rekosmo, i mlade *ò kļūnu* (kao u Podgorici) i izvorno/starije *o kļūnū*.

¹⁵¹ Sudeći prema Piperima (Стевановић, 1940: 74–75), đe uz rjeđe starije i očekivano *po (h) lādū, po trāgū* itd. nalazimo i češće mlade *pò grādu* itd., riječ je očito o starijem poopštavanju čeonoga akcenta koje nema veze s fonetskim povlačenjem akcenta iz zadnjeg otvorenog sloga (*grādū > grādu), na što bi se inače moglo pomisliti (u Piperima ima samo analoškoga pomjeranja akcenta, ne i fonetskoga povlačenja " iz zadnjeg otvorenoga sloga).

¹⁵² Nema mlade varijante kao kod piperskoga *dānima* (Стевановић, 1940: 76).

¹⁵³ I opet, moglo bi se pomisliti da do izjednačavanja starih tipova *krāl – *krālā (B) i *grād – *grāda (C) dolazi nakon fonetske retrakcije " iz otvorenoga sloga kao *krālā > krāla, međutim opet Piperi (Стевановић, 1940: 79) dokazuju da nije tako jer već onđe nalazimo prelazak B: > C: . Do njega je došlo očito još prije gubitka kratke oksitoneze u zadnjem otvorenom slogu jer su tipovi *krāl* i *grād* bili jednaki u nominativu (i akuzativu kod neživoga) nakon gubitka neoakuta (*krāl > *krāl). Vokativ jednine, koji pominje i Stevanović, je već i prije imao čeonu akcentu i u a. p. B, ali teško da je on odigrao značajnu ulogu (mada je zasigurno mogao pomoći).

kod *ā*-osnovâ, ali ne potpuno isto jer onđe ostaje razlika u gen^{id} *krävê* ali *ženê* kod kratkih osnova, kao i razlika gen^{id} *lâdê* i *glāvê* kod dugih osnova). Formulom bi se to moglo prikazati ovako:

*A/B > A *brät/pöp*
 *B:/C: > C: *gräd/krâļ*

Kako je slogotvorno *r* u Podgorici uvijek kratko, primjere kao *břk* možemo analizirati dubinski kao /břk/, s obzirom da imaju pomičan akcenat (ũ *brk*, *brčima*). Slijed /ije/ ovđe tretiramo kao jednosložan zbog porijekla i sinhronijskog ponašanja (a, moglo bi se dodati, i zbog fonetske percepcije, koja često može nalikovati na [jê] kako se ono ostvaruje u severozapadnim štokavskim govorima).

A. p. C (jednosložne kratke¹⁵⁴): *bôg* (stariji *bôk*, gen^{id} *bôga*, po *bôgu*), *bôj* (gen^{id} *bôja*, od *bôja*, ũ *bôj*), *brôd* (stariji *brôt*, gen^{id} *brôda*, nâ *brôd*), *brôj* (gen^{id} *brôja*, ôd *broja*, ũ *brôj*), *dô* (gen^{id} *dôla* – rijetko se upotrebljava, ũ *dô*), *dôm* (gen^{id} *dôma*, ũ *dôm*), *drôb* (gen^{id} *drôba*, ôd *droba*, nâ *drôb*, pò *drobu*), *gnôj* (gen^{id} *gnôja*, ôd *gnoja* i od *gnôja*, ũ *gnôj*), *gôs(t)* ‘gost’ (ôd *gosta* i od *gôsta*, nâ *gôsta*, nom^{mn} *gôsti*, gen^{mn} *gostî*), *grôm* (gen^{id} *grôma*, ôd *groma*, nâ *grôm*), *grôz* ‘grozd’ (gen^{id} *grôzda*, ôd *grozda*, nâ *grôz*), *kôv* (gen^{id} *kôva*, od *kôva*, ũ *kôv*), *krâj* (nâ *krâj*, stari *dô kraja*, mlađi *do krâja*), *krôj* (gen^{id} *krôja*, ôd *kroja*, nâ *krôj*), *krôv* (gen^{id} *krôva*, ôd *krova* i od *krôva*, nâ *krôv*), *lêd* (stariji *lêt*, gen^{id} *lêda*, od *lêda*, nâ *lêd*), *lôj* (gen^{id} *lôja*, od *lôja*, ũ *lôj*), *lôm* (gen^{id} *lôma*, od *lôma*, nâ *lôm*), *lôv* (gen^{id} *lôva*, od *lôva*, ũ *lôv*), *mêd* (stariji *mêt*, gen^{id} *mêda*, ôd *meda* i od *mêda*, ũ *mêd*), *môs* ‘most’ (mlađi *môst*, gen^{id} *môsta*, ôd *mosta*, nâ *môs(t)*, lok^{id} po *môstu*, stariji i pò *mostu*), *nôs* (gen^{id} *nôsa*, ôd *nosa*, nâ *nôs*), *plôd* (gen^{id} *plôda*, ũ *plôd*), *plôt* (gen^{id} *plôta*, od *plôta*, nâ *plôt*, pò *plotu* – danas češće po *plôtu*, prî *plotu*), *râj* (ũ *râj*, gen^{id} *râja*, iz *râja*)¹⁵⁵, *rôd* (gen^{id} *rôda*, ôd

¹⁵⁴ Sve imenice s liste imaju dugu množinu osim *gôs(t)*. Kao što već rekosmo, preskakanje može izostati (poglavito u genitivu jednine tj. akuzativu s nastavkom *-a*) kod manje frekventnih riječi i kombinacija. No ipak sve imenice ovđe svrstavamo pod običnu a. p. C (iako kod nekih može izostati preskakanje) jer sve imaju tipično C-duženje u nom/ak^{id}. Teoretski bi se, naravno, one kod kojih preskakanje (djelimično) izostaje moglo svrstati i u poseban podtip kratke a. p. C ili u miješanu a. p. C-A (C zbog duženja u nom/ak^{id}, a A zbog nepreskakanja), no to vjerovatno ne bi imalo puno smisla zbog fluidnosti preskakanja kao sinhronijskog morfonološkog procesa, koje nije nužno uslovljeno samo leksički (ovisno o pojedinoj riječi) i generacijski (mlađi imaju manje preskakanja od starijih) nego i semantički (ovisno o značenju), sintaktički (ovisno o položaju u rečenici), stilski i pragmatički – to i generalno vrijedi za savremene govore koji čuvaju preskakanje.

¹⁵⁵ Primjeri *râj* i *krâj* izvorno pripadaju a. p. A (usp. novoštokavsko ũ *râj*, nâ *krâj*), ali imaju predsonantsko duženje prije finalnoga *-j*, a što se u podgoričkom reinterpretiše kao dužina tipa *bôg* te i imenica prelazi u a. p. C. Utoliko iz *râja* bez preskakanja može biti i inovacija

roda, *nă rōd*), *rôg* (gen^{id} *rōga*, *ōd rōga*, *ză rōg*), *rōj* (gen^{id} *rōja*, *od rōja*, *ŭ rōj*), *rōk* (gen^{id} *rōka*, *od rōka*), *rōv* (gen^{id} *rōva*, *od rōva*, *ŭ rōv*), *skōk* (gen^{id} *skōka*, *od skōka*, *na skōk*), *slōj* (gen^{id} *slōja*, *od slōja*, *na slōj*), *sōj* (gen^{id} *sōja*, *ōd sōja* i *od sōja*, *nă sōj*), *sōk* (gen^{id} *sōka*, *od sōka*, *nă sōk*), *stō* (*ŭ stō*, gen^{id} *stōla*, *ōd stola* i *od stōla*), *stōg* (gen^{id} *stōga*, *ōd stoga* i *od stōga*, *ŭ stōg*), *tōk* (gen^{id} *tōka*, *od tōka*, *ŭ tōk*), *tvōr* (gen^{id} *tvōra* – *ōd tvora*), *vōz* (gen^{id} *vōza*, *ōd yoza*, *ŭ yōz*), *znōj* (gen^{id} *znōja*, *ōd znoja*)

A. p. C: (jednosložne duge¹⁵⁶): *bân* (*ōd bāna*, *o bānu*), *Bēč* (*ŭz Bēča*, *ŭ Bēč*, *ō Bēču* i *o Bēču*), *bijeg* (muslimani *bīg*, *ōd bijega*, *ŭ bijeg*, *ō bijegu*), *bijes* (muslimani *bīs*, *ōd bijesa*, *ŭ bijes*, *ō bijesu* i *o bijesu*), *bīk* (*ōd bīka*, *ză bīka*, *ō bīku* i *o bīku*), *bōd* (gen^{id} *bōda*, *ōd bōda*, *ză bōd*, *o bōdu*), *bōl* (gen^{id} *bōla*, *ōd bōla*, *nă bōl*, *ō bōlu* i *o bōlu*), *bôr* (gen^{id} *bōra*, *ōd bōra*, *nă bôr*, *pō bōru*¹⁵⁷), *brāv* (*ōd brāva*, *ză brāva*, *o brāvu*, *ză brāve*), *brīd* (*ōd brīda*, *ză brīd*, *pō brīdu*), *brījeg* (muslimani *brīk/brīg*, *nă brijeg*, *ōd brijega*, *pō brijegu*), *brījes* (muslimani *brīs*, *ōd brijest*, *nă brijest*, *pō brijestu*), *břk*¹⁵⁸ (*brcīma*) („dubinski“ /břk/, kratko jer je slogotvorno *r* uvijek kratko, *ōd brka*, *nă brk*, *pō brku*), *brūs* (*ōd brūsa*, *nă brūs*, *pō brūsu*), *būs* (*ōd būsa*, *ŭ būs*, *pō būsu*), *crijep* (muslimani *cřp*, *ōd crijepa*, *nă crijep*, *pō crijepu*), *cřv* („dubinski“ /cřv/, kratko jer je slogotvorno *r* uvijek kratko, *ōd crva*, *nă crva*, *o cřvu*, gen^{mn} *crvī*, kod mlađih gen^{mn} *cřvā* i *crvā*, dat/lok/instr^{mn} *crvīma*), *cvijet* (muslimani *cvīt*, *ōd cvijeta*, *nă cvijet*, *ō cvijetu*), *čīn* (*ōd čīna*, *nă čīn*, *o čīnu*), *čīr*¹⁵⁹ (*ōd čīra*, *nă čīr*, *ō čīru*), *čūn* ‘starinska lađa’ (*ōd čūna*, *ŭ čūn*, *ō čūnu*), *čvôr* (gen^{id} *čvōra*¹⁶⁰, *ōd čvōra*, *ŭ čvôr*, *ō čvōru* i *o čvōru*), *čūk* (*ōd čūka*, *ză čūka*, *o čūku*), *dāh* (gen^{id} *dāha*, *dō dāha*, *nă dāh*, *ō dāhu*), *dān* (*ŭz dāna* *ŭ dān*, *ō dānu*), *đīo*¹⁶¹ (gen^{id} *dijela*, muslimani *dīla*, *ōd dijela*, *nă dijelu*, *pō dijelu*), *drījen* (*ōd drijena*, *nă drijen*, *pō drijenu*), *drūg* (*ōd drūga*, *ză drūga*, *ō drūgu* i *o drūgu*), *dūb* (*dō dūba*, *nă dūb*, *pō dūbu*), *dūg* (*ŭz dūga*, *ŭ dūg*, *ō dūgu*), *dūh* ‘vazduh, dušak’

ali i arhaizam.

¹⁵⁶ Sve navedene imenice imaju dugu množinu osim *brāvi*, *cřvi*, *dāni*, *đāci* (kod starijih ipak i *đākovi*), *mrāvi*, *přsti*, *zūbi* (kod mlađih, kod starijih *zūbovi*) – popis je praktički istovjetan književnom novoštokavskom. Kod starijih govornika u Podgorici se javljalo npr. i *klūci*, ali danas je to samo *klūčevi*. Usp. Стевановић, 1940: 75 za Pipere, *de* je donekle slična situacija (Podgorica danas ima ipak *břkovi*, *drūgovi*). Za preskakanje vrijedi slično što je rečeno i za kratke osnove.

¹⁵⁷ Dužina u kosim padežima je mlađa, usp. starije *bôr* – gen^{id} *bōra* u Ozrinićima za to, te različitu a. p. B u Prčanju *bôr* – gen^{id} *borā* (Rešetar, 1900: 45). Za izvornu a. p. *d* usp. Kapović, 2015: 172 ili Kapović, 2020: 679–680.

¹⁵⁸ U Piperima (Стевановић, 1940: 73) se čuva neskrraćeno *břk*.

¹⁵⁹ Usp. *čīr* (A) u Prčanju i Ozrinićima (Rešetar, 1900: 61) prema Vukovu *čīr* (C:).

¹⁶⁰ U Piperima (Стевановић, 1940: 76) starije *čvōra.

¹⁶¹ Kraćenje pred vokalom i pravilna promjena jata u *i*. „Dubinski“ se može analizirati kao /dijel/, tj. /děl/, što objašnjava zašto se sinhronijski ponaša kao sve druge imenice s *ˆ* u a. p. C:.

(*òd dūha, nà dūh, ò dūhu*), *dvôr* (iz *dvōra, nà dvor, pò dvōru*), *džâk* ‘vreća’ (*òd džâka, ù džâk, ò džâku*), *đâk* (*òd đâka, zà đâka, o đâku*, nom^{mn} *đâci*, dat/ instr^{mn} *đâcima, za đâke*), *glâs* (*òd glâsa, nì glâsa, ù glâs, pò glâsu*), *glīb* (iz *glība, ù glīb, pò glību*), *grâd* (starije *grât*, iz *grâda, ù grâd, pò grâdu*), *gr̃m* („dubinski“ /g̃r̃m/, *òd gr̃ma, ù gr̃m, pò gr̃mu*), *gūz* (*òd gūza, nà gūz*), *hlâd* (iz *hlâda, ù hlâd, pò hlâdu*), *hòd* (gen^{id} *hòda*¹⁶², *òd hòda, ù hòd, pò hòdu*), *hūm* (*òd hūma, nà hūm, pò hūmu*), *jâz* (iz *jâza, ù jâz*), *jěž* (*òd jěža, zà jěža, o jěžu*), *kâs* (iz *kâsa, ù kâs, po kâsu*), *klâs* (*òd klâsa, nà klâs, pò klâsu*), *klîn*¹⁶³ (*òd klîna, nà klîn, ò klînu*), *klûč* (*òd klûča, zà klûč, ò klûču*), *klûn* (*òd klûna, nà klûn, ò klûnu*), *kněz* (*òd kněza, nà kněza, o knězu*), *krâl* (*òd krâla, zà krâla, o krâlu*), *krâk* (*òd krâka, nà krâk, ò krâku*), *krûg* (iz *krûga, ù krûg, pò krûgu*), *kûm* (*òd kûma, zà kûma, po kûmu*), *kvâr* (*òd kvâra, nà kvâr, ò kvâru*), *lêt* (*òd lêta, nà lêt, ò lētu*), *lĭjek* (*òd lĭjeka, zà lĭjek, ò lĭjeku*, nom^{mn} *lĭkovi*), *lĭk* (starije *lĭk, òd lĭka, nà lĭk, ò lĭku*), *lĭs* ‘list’ (*òd lĭsta, nà lĭs, ò lĭstu*), *lûg* ‘pepeo & zemljište pri vodi’ (*òd lûga, nà lûg, ò lûgu*), *lûk* (*òd lûka, nà lûk, ò lûku*), *lûdi* (*nà lûde, zà lûde*), *mâh* (*ù mâh*), *mâl* (*òd mâlâ, nà mâl, ò mâlû*), *mĭjeh* (muslimani *mĭh, iz mĭjeha, ù mĭjeh, pò mĭjehu*), *mîr* (*òd mîra, nà mîr, ò mîru*), *mlâz* (iz *mlâza, nà mlâz, ò mlâzu*), *mrâk* (iz *mrâka, ù mrâk, pò mrâku*), *mrâv* (*òd mrâva, zà mrâva, o mrâvu*, gen^{mn} *mrâvĭ, zà mrâve*), *mûk* (iz *mûka, nà mûk, pò mûku*), *mûl* (iz *mûla, ù mûl, pò mûlu*), *mûž* (*òd mûža, zà mûža, o mûžu*), *nĭz* (iz *nĭza, nà nĭz*), *nôž* (*òd nôža, nà nôž, pò nôžu*), *nûh* (*òd nûha, nà nûh, pò nûhu*), *pâd* (*od pâda, na pâd*), *pâh* (*òd pâha, nà pâh, o pâhu*), *pâs* ‘pojas’ (*dò pâsa, nà pâs, pò pâsu*), *pîr* (*òd pîra, nà pîr, ò pîru*), *plâm* ‘plamen’¹⁶⁴ (danas puno češće *plâmĕn*), *plâs* ‘plast’ (mlađi *plâst*, iz *plâsta, nà plâs, pò plâstu*), *plâš* ‘plašt’ (mlađi *plâšt*, *òd plâšta, nà plâš, o plâštu*), *plēs* (*òd plēsa, nà plēs, ò plēsu*), *plĭjen* (*òd plĭjena, nà plĭjen, o plĭjenu*), *plûg*¹⁶⁵ (*od plûga, nà plûg, o plûgu*), *prâh* (gen^{id} *prâha*¹⁶⁶, iz *prâha, ù prâh, ò prâhu*), *prâm* ‘pramen’¹⁶⁷ (zastarjelo, danas gotovo isključivo *prâmĕn*), *prĭš* ‘prišt’ (mlađi *prĭšt*, *òd prĭšta, nà prĭš, o prĭštu*), *prĭst* (slogotvorno *r* je uvijek kratko, stariji: *prĭs*, nom^{mn} *prĭsti*, gen^{mn} *prĭstĭ*)¹⁶⁸, *prût* (*òd prûta, nà prût, ò prûtu*), *pût* (*òd pûta, nà pût, pò pûtu*), *pûž* (starije *spûž*, *òd pûža, zà pûža, o pûžu*), *râs* ‘rast’ (*òd râsta i od râsta, na râs, o râstu*), *rêd* (iz *rêda, ù rêd, pò rêdu*), *rêp* (*òd rêpa, nà rêp, pò rêpu*), *Rîm* (iz *Rîma i iz Rîma, ù Rîm, ò Rîmu i o Rîmu*), *rûb* (*òd rûba, nà*

¹⁶² U Piperima (Стевановић, 1940: 76) starije ⁺(h)òda.

¹⁶³ Ali u Piperima (Стевановић, 1940: 78) *klîn*.

¹⁶⁴ Za akcenat (izvorna a. p. c) usp. Ligorio & Kapović, 2011: 351–352.

¹⁶⁵ Ali u Piperima (Стевановић, 1940: 78) *plûg*.

¹⁶⁶ Piperi (Стевановић, 1940: 76) imaju mlađe ⁺prâha.

¹⁶⁷ Za akcenat usp. Ligorio & Kapović, 2011: 352–353. Podgorički bi akcenat, ako je originalan, možda upućivao na izvornu a. p. c.

¹⁶⁸ Ova riječ se može svrstati u A-C (vidi u nastavku).

rūb, *pō rūbu*), *sīn* (öd *sīna*, zā *sīna*, o *sīnu*), *slūh* (öd *slūha*, nā *slūh*, pō *slūhu*, o *slūhu*), *smijeh* (muslimani *smīh*, öd *smijeha*, ũ *smijeh*, pō *smijehu*), *smrād* (öd *smrāda*, nā *smrād*, ö *smrādu*), *snijeg* (muslimani *snīk/snīg*, öd *snijega*, nā *snijeg*, pō *snijegu*), *srām* (öd *srāma*, nā *srām*, ö *srāmu*), *stān* (iz *stāna*, ũ *stān*, ö *stānu*), *stīd* (öd *stīda*, nā *stīd*, ö *stīdu*), *strāh* (gen^{id} *strāha*¹⁶⁹, öd *strāha*, nā *strāh*, ö *strāhu*), *strīc* (öd *strīca*, nā *strīca*, o *strīcu*), *stūb* (stariji *stūp*, öd *stūba*, nā *stūb*, ö *stūbu* i o *stūbu*), *strūk* (dō *strūka*, öd *strūka*, nā *strūk*, o *strūku*), *sūd* (i ‘sudište’ i ‘posuda’, öd *sūda*, nā *sūd*, ö *sūdu*), *svijet* (muslimani *svīt*, iz *svijeta*, ũ *svijet*, pō *svijetu*), *štāp* (starije *stāp*, öd *štāpa*, nā *štāp*, ö *štāpu* i o *štāpu*), *štīt* (od *štīta*, nā *štīt*, o *štītu*), *šūm* (öd *šūma*, nā *šūm*, o *šūmu*), *tās* ‘tast’ (gen^{id} *tāsta*, öd *tāsta*, nā *tāsta*, o *tāstu*), *trāg* (bēz *trāga*, öd *trāga* i od *trāga*, nā *trāg*, pō *trāgu* ali o *trāgu*), *trūd* (bēz *trūda*, od *trūda*, zā *trūd*, o *trūdu*), *trūp* (od *trūpa*, nā *trūp*, o *trūpu*), *vāl* (öd *yāla* i od *yāla*, nā *yāl*, pō *yālu*), *vēz* (öd *yēza* i od *yēza*, nā *yēz*), *vijek* (muslimani *vīk*, öd *yijeka* dō *yijeka*, ũ *vijek*, usp. *zadōvijek*, *zanāvijek*), *vīd* (iz *yīda*, öd *yīda* i od *yīda*, nā *yīd*, ö *yīdu* i o *yīdu*), *vīr* (iz *yīra*, nā *yīr*, ö *yīru* i o *yīru*), *vrāč* (öd *yrāča*, zā *yrāča*, o *yrāču*), *vrāg* (stariji *vrāk*, öd *yrāga*, zā *yrāga*, ö *yrāgu* i o *yrāgu*), *vrāt* (öd *yrāta*, zā *yrāt*, pō *yrātu*), *vūk* (öd *yūka*, zā *yūka*, o *yūku*), *zēc* (öd *zēca*, zā *zēca*, o *zēcu*), *zīd* (stariji *zāt* – gen^{id} *zāda*¹⁷⁰, öd *zīda*, ö *zīd*, pō *zīdu*), *znāk* (öd *znāka*, nā *znāk*, o *znāku*), *zrāk* (dō *zrāka*, öd *zrāka*, nā *zrāk*, pō *zrāku*), *zūb* (starije *zūp*, dō *zūba*, öd *zūba* i od *zūba*, pōd *zūb*, ö *zūbu* i o *zūbu*, nom^{mn} *zūbi* – u starijih govornika *zūbovi*, gen^{mn} *zūbā* i rijetko *zūbā*, dat/lok/instr^{mn} *zūbīma*, nā *zūbe*), *zvijer* (samo kod najstarijih muškoga roda), *zvūk* (od *zvūka*, zā *zvūk*, pō *zvūku*, o *zvūku*), *žār* (öd *žāra*, od *žāra*, nā *žār*, o *žāru*), *žbūn* ‘žbun, grm’ (iz *žbūna*, ũ *žbūn*, o *žbūnu*), *ždrāl* (od *ždrāla*, na *ždrāla*, o *ždrālu*), *žīr* (öd *žīra*, nā *žīr*, o *žīru*), *žūl* (öd *žūla*, nā *žūl*, o *žūlu*)

Zanimljivo je primijetiti razliku između *břk*, *gřm*, koji pripadaju a. p. C po preskakanju i mogu se u dubinskoj strukturi tumačiti kao /břk, cřv, gřm/, dok nijedan od primjera kao *gřč*, *křst*, *vřh* itd. iz a. p. A nema preskakanja.

Zasebno stoji riječ *kōñ* (nā *koña*, dat/instr^{mn} *koñīma*), koju možemo svrstati pod zasebnu a. p. A-C. Riječ je o staroj a. p. B (**kōñ* – **koñā*) sa sekundarnim preskakanjem u jednini¹⁷¹, a koja je očuvala stari dat/instr^{mn} *koñīma*

¹⁶⁹ Piperi (Стевановић, 1940: 76) imaju mlađe **strāha*.

¹⁷⁰ Usp. staroslavenski *zъdbъ* za vokalizam.

¹⁷¹ U *kōñ* bi se sekundarno preskakanje moglo objasniti prvo u množini kao starije **kōñ*- od neoakutskog praslavenskog **kōñ*- (u lok/instr^{mn}), slično kao *prōz yrāta* u Prčanju (Rešetar, 1900: 57) i drugde u nekim crnogorskim govorima. Sekundarna bi se pomičnost tu mogla izvorno javiti prema izvornim B-oblicima kao **koñī* ali **na kōñī* (usp. u nekim novoštokavskim govorima *kōñi* ali nā *koñī*) i **vrātā* ali **na yrāta* (usp. u nekim novoštokavskim govorima *vrāta* – nā *yrāta*) – vidi Kapović, 2015: 127. Usp. npr. u novoštokavskom blizu Zadra (Magaš, 2021: 215) u Suhovarama izvorno nā *koñīn* ali u Starigradu mlađe nā *koñīn*

zasigurno zato što je očuvala kratku množinu *kòñi*¹⁷² (za razliku od većine starih imenica a. p. *b* koje su prešle u savremenu a. p. A, uz to što imaju i dugu množinu u kojoj ni ne može biti *-ìma*). Ta je imenica sinhronijski tip C po sekundarnom preskakanju u jednini (i u genitivu i u akuzativu) i po *-ìma* u množini (što, doduše, tipizira izvorno i a. p. B), a od a. p. C odudara A-karakteristikama kao što su izostanak preskakanja u množini (*na kòñe*) i izostanak duženja (tipa *bôg*) u nominativu jednine. U ovaj bi A-C tip s *kòñ* mogle ulaziti i riječi *gròb*, *lěb*, *ògañ* (vidi gore), no kako imaju fakultativno preskakanje (za razliku od dosljednoga *nà koña*) i dugu množinu te stoga ne mogu imati naglašeno *-ìma*, nijesmo ih ipak ovamo smjestili (no riječ je svakako o djelimično proizvoljnom odabiru).

S obzirom na složenost distribucije sinhronijskih akcenatskih paradigma kod imenica kratke osnove i kratke množine, navodimo ih ovđe još jednom usporedo (*dlàn* je kao očuvana stara a. p. A izuzetak, *jäd* je stara A koja je dobila novo *jadìma*, a *cřv* je stara C s pokraćenim slogotvornim *r*):

a. p. A	a. p. A-B	a. p. A-C	a. p. C _f
nom ^{id} <i>dlàn</i>	<i>jäd</i>	<i>kòñ</i>	<i>cřv</i>
gen ^{id} <i>dlàna</i> , iz <i>dlàna</i>	<i>jäd</i> , od <i>jäda</i>	<i>kòña</i> , òd <i>koña</i> ¹⁷³	<i>cřva</i> , òd <i>cřva</i>
dat/lok ^{id} <i>dlànu</i> , o <i>dlànu</i>	<i>jädu</i> , o <i>jädu</i>	<i>kòñu</i> , o <i>kòñu</i> ¹⁷⁴	<i>cřvu</i> , o <i>cřvu</i>
ak ^{id} <i>dlàn</i> , na <i>dlàn</i>	<i>jäd</i> , na <i>jäd</i>	<i>kòña</i> , <i>nà koña</i>	<i>cřva</i> , <i>nà cřva</i>
instr ^{id} <i>dlànôm</i>	<i>jädôm</i>	<i>kòñôm</i> ¹⁷⁵	<i>cřvôm</i>
nom ^{mn} <i>dlàni</i>	<i>jädi</i>	<i>kòñi</i>	<i>cřvi</i>
gen ^{mn} <i>dlànā</i>	<i>jädā</i>	<i>kòñā</i> ¹⁷⁶	<i>cřvî</i>
dat/lok/instr ^{mn} <i>dlànîma</i>	<i>jadîma</i>	<i>koñîma</i>	<i>cřvîma</i>
ak ^{mn} <i>dlâne</i>	<i>jäde</i> , na <i>jäde</i>	<i>kòñe</i> , na <i>kòñe</i>	<i>cřve</i> , <i>nà cřve</i>

(sa sekundarnim preskakanjem). Ti izvorni B-oblici s čeonim akcentom su mogli biti naknadno reinterpetisani kao C-oblici te se moglo javiti sekundarno preskakanje (kao u *pröz yrāta*), koje bi onda možda, kao u podgoričkom *nà koña*, moglo biti analogijom prebačeno i na jedninu.

¹⁷² Riječ *koñ* je frekventna i čuva staru kratku množinu u većini štokavskih govora, usp. književno novoštokavsko *kòñi*.

¹⁷³ Usp. frazu *kòñ òd koña* (kao uvreda).

¹⁷⁴ Usp. izostanak sinhronijskog preskakanja i u normalnom tipu C u lokativu jednine kod imenicâ za živo kao *o bôgu*, *o gòstu*.

¹⁷⁵ Mladi: *kòñēm*.

¹⁷⁶ U Podgorici ne dolazi nikako **kòñā*, što bi bio stariji akcenat (dakako, varijanata s *-ā* nema ni u *dlànā*, *jädā*, đe se to istorijski ni ne očekuje).

Kod rubnih je tipova, A i C, jasno zašto su tako svrstani – u a. p. A (*dlän*) nema preskakanja, a akcenat je vazda na osnovi, dok u a. p. C (*cřv*) imamo i preskakanje (u lok^{id} ga nema u *o.cřvu* jer je riječ za živo kao što preskakanja ni u *o.bögu*, *o.yûku*, ali ga ima u *pö.brku* /pö.břku/ uz *po.břku* prema *o.gřmu*, đe izostaje) i akcenat na nastavcima u množini (*crvî*, *crvîma*). Tip *jäd* (A-B) je kao tip *dlän* (A), osim što ima u množini inovativni B/C-akcenat na nastavku u *jadîma*, a tip *kön* (A-C) tome pridodaje još i jedninsko inovativno C-preskakanje u *nä.koña*.

Donekle je poseban slučaj i riječ *přs(t)*:

nom^{id} *přst*
 gen^{id} *přsta*, *od.přsta*
 dat/lok^{id} *přstu*, *pö.přstu*
 ak^{id} *přst*, *na.přst*
 instr^{id} *přstöm*

nom^{mn} *přsti*
 gen^{mn} *přstî*
 dat/lok/instr^{mn} *přstîma*
 ak^{mn} *přste*, *nä.přste*

Novoštokavsko *přst* je neobičan miješani A-C tip. U jednini je a. p. A (*přst* – *nä.přst* – *nä.přstu*), a u množini je C (*přst* – *přstî/přstijû*¹⁷⁷ – *nä.přste* – *přstîma*). Tako je i u Podgorici – C s pomičnošću i preskakanje u množini, a (uglavnom) A u jednini (uz izuzetak dat/lok^{id} *pö.přstu*)¹⁷⁸.

U sinhronijsku a. p. C možemo svrstati i dvosložne imenice s nepostojanim -a- (kao *nökat*, *lâkat*, *stârac*), koje nazivamo miješanim tipom A-C, a koje karakterizira preskakanje akcenta u genitivu jednine (*öd.nokta*, *öd.lâkta*, *öd.stârca*) i pomičan akcenat u množini, đe je ona kratka (*noktîma*), ali izosta-

¹⁷⁷ No Vuk ima A-gen^{mn} *přstâ*.

¹⁷⁸ Množinska se a. p. C slaže sa slovenskim (Pleteršnik) *přst* (a ne slaže se s ruskom a. p. B – usp. ruski gen^{id} *nepcmâ*). U štokavskom je zacijelo izvorne dužine prvo nestalo u množini, analogijom prema oblicima *přstîma* i *přstî*, đe se kraćenje očekuje (usp. Kapović, 2015: 471, 498–501), da bi se onda prenijelo i na jedninu. Kasnije je u jednini s gubitkom duljine nestala i a. p. C (jer *přst* – *přsta* izgleda kao a. p. A), dok se u množini očuvala (podgoričko *pö.přstu* stoga može biti svojevrstan posredni arhaizam koji i u jednini čuva trag starijeg C-akcenta). U Prčanju (Rešetar, 1900: 46), kao i Lepetanima i Ozrinićima, postoji i a. p. B *přst* – *přstâ*, koju Iljič-Svitič (1979: 111) smatra izvornom (vidi još tamo za baltoslavensku i indoevropsku rekonstrukciju akcenta).

nak preskakanja u akuzativu jednine (*na nòkat*, *na lākat*, *za stārca*¹⁷⁹). Navodimo kao paradigmu najčešći tip s predsonantskim duženjem (*lōnac*, *stārac*), s obzirom da je kratka osnova bez duženja samo *nòkat*, a potpuno duga osnova je samo *lākat*, što je k tome mlađi akcenat (kod mlađih govornika – vidi gore za stariju B:-C:):

a. p. A-C

nom ^{jd} <i>stārac</i>	nom/vok ^{mn} <i>stārčevi</i> (mlađi <i>stārci</i>)
gen ^{jd} <i>stārca</i> , <i>òd stārca</i>	gen ^{mn} <i>stārčēvā</i> (mlađi <i>stārācā</i>)
dat/lok ^{jd} <i>stārcu</i> , <i>o(d) stārcu</i>	dat/lok/instr ^{mn} <i>stārčēvīma</i> (mlađi <i>stārcīma</i>)
ak ^{jd} <i>stārca</i> , <i>za stārca</i>	ak ^{mn} <i>na stārce</i>
vok ^{jd} <i>stārče!</i>	
instr ^{jd} <i>stārcōm</i> (mlađi <i>stārcēm</i>)	

a. p. A-C (dvosložne s nepostojanim -a-¹⁸⁰): *jārac* (gen^{jd} *jārca*, *òd jārca* ali *za jārca*, vok^{jd} *jārče!*, nom^{mn} *jārčevi*), *kīmak* (gen^{jd} *kīmka*, *òd kīmka*, nom^{mn} *kīmci/kīmkovi*, dat/lok/instr^{mn} *kīmcīma*) ‘stjenica’, *klīnac* (*òd klīnca*, *na klīnac*, nom^{mn} *klīnčevi*), *kōnac* – *kōnca* – *òd kōnca* (*na kōnac*, nom^{mn} mlađi *kōnci*, stariji *kōnčevi*, dat/lok/instr^{mn} *kōncīma/kōnčēvīma*), *kūrac* (gen^{jd} *kūrca* – predsonantsko duženje u kosim padežima, *òd kūrca*, nom^{mn} *kūrčevi* – *nā kurac* kod mlađih), *lōnac* – *lōnca* – *òd lōnca*¹⁸¹ (*u lōnac*, nom^{mn} *lōnci*, dat/lok/instr^{mn} *lōncīma/lōnčēvīma*), *mīnac* (*u mīnac*, gen^{jd} *mīnca*, *òd mīnca*, nom^{mn} *mīnčevi*), *mōmak* (gen^{jd} *mōmka* – *òd mōmka*, nom^{mn} *mōmci*, dat/lok/instr^{mn} *mōmcīma*), *nòkat* (gen^{jd} *òd nokta*, *na nòkat*, nom^{mn} *nòkti*, gen^{mn} *noktī*, ak^{mn} *pòd nokte*¹⁸², dat/lok/instr^{mn} *noktīma*), *lākat* – *dò lākta*¹⁸³ (uz varijantu *lākāt* u a. p. B:-C, vidi gore; mlađi *na lākat*, stariji *na lākāt*, dat/lok/instr^{mn} *lāktovīma*), *pālac* (*na pālac*, gen^{jd} *pālca*, *òd pālca*, *po pālca*, nom^{mn} *pālčevi*), *stārac* (gen^{jd} *stārca*¹⁸⁴, *òd stārca* ali *za stārca*, vok^{jd} *stārče!*, *sa stārcem*, nom^{mn} *stārčevi* stariji, *stārci* mlađi, dat/lok/instr^{mn} *stārčēvīma*, mlađi *stārcīma*), *žālac* (gen^{jd} *žālca*, *òd žālca*, nom^{mn} *žālčevi*)

¹⁷⁹ Preskakanje u ak^{jd} izostaje ne samo kod riječi za neživo (kao *u lōnac*), *že* je akuzativ jednak nominativu, nego i kod riječi za živo, *že* je akuzativ (*za jārca*, *za stārca*) oblikom jednak genitivu (*òd jārca*, *òd stārca*), ali za razliku od njega nema preskakanja (što je u ovim riječima arhaizam).

¹⁸⁰ U većini ovih imenica osnova završava na sonant te se u kosim padežima javlja predsonantsko duženje (iako se ono sinhronijski ponaša kao preskačući cirkumfleks).

¹⁸¹ Usp. u Piperima (Стевановић, 1940: 90) staro *lonæc* – gen^{jd} *lōncā*.

¹⁸² Usp. Čirgić, 2007: 25.

¹⁸³ Čirgić, 2007: 25.

¹⁸⁴ U Piperima (Стевановић, 1940: 87–88) ovakvo predsonantsko duženje izostaje (zacijelo sekundarnom analogijom), osim u vokativu jednine.

Kao što vidimo, ovaj se miješani podtip sastoji od dvije stare *c*-imenice (*nòkat*, *lâkat*), s tim da je *lâkat* u podgoričkom mlađi akcenat u odnosu na *lākāt* (B:-C: – vidi gore), od imenicâ na *-ak kîmak* (izvorna a. p. *a*) i *mòmak* (usp. novoštokavski *mòmak* za stariji akcenatski tip) te čitavog niza imenica na *-ac* s osnovom koja završava na sonant i stoga ima izvorno predsonantsko duženje (*stârca* prema *stârac*), od čega su sve te imenice osim *kònac* i *lònac* izvorna a. p. *a*. Ovaj se akcenatski tip A-C od tipa A-B₂, o kojem zborasmo gore, razlikuje samo preskakanjem (usp. A-C *òd lònca* prema A-B₂ *od lòvca*).

Kod imenicâ na *-ac* stare a. p. *a* (*jârac*, *klînac*, *kûrac*, *mîlnac*, *pâlac*, *stârac*, *žâlac* – s kojima ide i *kîmak*) se dugi akcenat od predsonantskog duženja u kosim padežima (*jârca* itd.) očito reinterpetisao kao preskaćući cirkumfleks u genitivu jednine. Neće biti slučajno da se kod imenicâ na *-ac* koje nijesu pripadale staroj a. p. *a* danas preskakanje javlja samo u riječima *de novoštokavski* ima množinski tip *kônci*, *lônci*, *mômci*¹⁸⁵, što je očito u istoriji jezika bilo također reinterpetisano kao cirkumfleks pa je došlo do sekundarnog preskakanja¹⁸⁶. Te tri riječi su se istorijskim poopštavanjem početnog akcenta u nominativu kao *lònac* (prema kosim padežima jednine) i tim sekundarnim preskakanjem izjednačile ne samo sa starim A-osnovama kao *stârac* nego i s dvije stare C-osnove, *nòkat* i *lâkat*, koje su, uprkos višesložnosti, izbjegle potpunoj imobilizaciji akcenta kao sve ostale višesložne A₂-imenice (iako u *ak^{jd}* više ne imaju preskakanja).

Interesantno je da stare B-osnove *lònac*, *kònac*, *mòmak* (usp. novoštokavski *lònac*, *kònac*, *mòmak*) čuvaju (bar varijantno) kratku množinu pa time i pomičan akcenat u množini (*lôncîma*, *kôncîma*, *mômciîma* – takav se akcenat, naravski, čuva i u tipu A-B, *de* imamo *koscîma*, *lôvcîma*, *proscîma*), dok stare A-osnove *jârac*, *klînac*, *kûrac*, *mîlnac*, *pâlac*, *stârac*, *žâlac* redovno imaju dugu množinu (*jârčevi* itd.), čime se posredno čuva i stara nepomičnost (*jârčevîma*) jer je u dugoj množini ne može biti. Tu bi se moglo reći da se stara akcenatska razlika djelimično čuva kroz morfologiju.

Treba još spomenuti i *nâ kurac* kod mlađih, *de* vidimo preskakanje kojeg inače u *ak^{jd}* nema (usp. u *lònac*, *za stârca*), što će zasigurno biti inovacija zbog ekspresivnosti i vjerovatno prema novoštokavskom *nâ kurac*.

¹⁸⁵ No usp. u Bjelopavličima *mômci* bez duženja i *kônci* bez silaznog akcenta.

¹⁸⁶ Preskakanje, doduše, ima i a. p. B:-C: (tip *jârâm*), u koji spadaju i riječi kao *vijenâc* (vidi gore), no njih smo po oksitonskom akcentu u nominativu(/akuzativu) morali svrstati pod podtip a. p. B. Riječi tipa *lònac* nemaju akcenat na kraju pa smo ih svrstali pod podtip a. p. C. No njihov se akcenat u ostalim oblicima poklapa.

Ekskurs: imenice na -ac

S obzirom da imenice na -ac imaju čitav niz akcenatskih tipova¹⁸⁷, navodimo ih ovđe još jednom sve zajedno (izostavljamo višesložni tip *muškārāc* koji se može svesti na tip *otāc* ili *bōrāc* te ignoriramo automatsko predsonantsko duženje):

	A-B ₂	B ₄	B:-C:	A-C
nom ^{id}	<i>lōvac</i>	<i>otāc</i>	<i>bōrāc</i>	<i>lōnac</i>
gen ^{id}	<i>lōvca,</i> <i>od lōvca</i>	<i>ōca,</i> <i>od ōca</i> (i <i>ōd oca</i> ?)	<i>bōrca,</i> <i>ōd bōrca</i>	<i>lōnca,</i> <i>ōd lōnca</i>
dat ^{mn}	<i>lōvcīma</i> <i>ōčevīma</i>	<i>bōrcīma</i>	<i>lōncīma,</i>	<i>lōnčevīma</i>

Kao što je vidljivo, tip A-B₂ je B samo po -īma, a od tipa A-C se razlikuje samo po izostanku preskakanja u genitivu jednine (sve imenice na -ac s početnim akcentom u nom^{id} i sonantom na kraju osnove imaju preskakanje osim riječi *lōvac*), dok se od tipa B₄ razlikuje po akcentu nominativa jednine. Tip B₄ se razlikuje od drugog tipa s akcentuiranim -āc (B:-C:) po izostanku preskakanja u genitivu jednine, dok tipove B:-C: i A-C karakterizira preskakanje u genitivu jednine, ali se razlikuju po mjestu akcenta u nominativu jednine.

Što se tiče distribucionoga porijekla izvedenicâ na -ac koje ulaze u ove tipove, ono je sljedeće (gledajući od realno posvjedočenog novoštokavskog sistema kao odraza starijega štokavskoga):

A-B₂ (*lōvac* – *od lōvca*) – od B (novoštokavski *kōsac*, *lōvac*, *prōsac*)

B₄ (*otāc* – *od ōca*) – od B (novoštokavski *ōtac*)

B:-C: (*bōrāc* – *ōd bōrca*) – od B(:) (novoštokavski *bijēlac*, *bōrac*, *júnac*, *mōlac*, *Nijēmac*, *prāsac*, *svētac*, *vijēnac*, *vrābac*)

A-C (*lōnac* – *ōd lōnca*) – od A (novoštokavski *jārāc*, *kļīnac*, *kūrāc*, *mļīnac*, *pālāc*, *stārāc*, *žālāc*), od B (*kōnac*, *lōnac*)

¹⁸⁷ U praslavenskom su izvedenice na *-ьсь mogle imati tri različita akcenatska obrasca (*stārьсь – *stārьса; *dvorьсь – *dvorьса; *lovьсь – lovьсá), no oni su samo neizravno povezani s današnjim podgoričkima.

Reference

- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1881–1976), sv. 1–97 [dijelovi I–XXIII]. Zagreb: JAZU.
- Čirgić, Adnan (2007). *Govor podgoričkih muslimana (sinhrona i dijahrona perspektiva)*. Cetinje: Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“.
- Čirgić, Adnan (2017). *Dijalektologija crnogorskoga jezika*. Cetinje: FCJK.
- Čirgić, Adnan & Šušanj, Jelena (2013). *Akcentatski savjetnik*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete.
- Illich-Svitych, Vladislav M. (1979). *Nominal Accentuation in Baltic and Slavic*. Cambridge & London: The MIT Press.
- Kapović, Mate (2008). „O naglasku u staroštokavskom slavonskom dijalektu“. *Croatia et Slavica Iadertina* IV: 115–147.
- Kapović, Mate (2010). „Naglasak o-osnova muškog roda u hrvatskom – povijesni razvoj“. *Filologija* 54: 51–109.
- Kapović, Mate (2015). *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kapović, Mate (2018). „Povijest glagolske akcentuacije u štokavskom (i šire)“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 44/1: 159–285.
- Kapović, Mate (2019). „Shortening, Lengthening, and Reconstruction: Notes on Historical Slavic Accentology“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 45/1: 75–133.
- Kapović, Mate (2020). „Accentual Paradigm D on Susak: New Data“, *Vácāṃsi miśrā kṛṇavāmahai. Proceedings of the international conference of the Society for Indo-European Studies and IWoBA XII, Ljubljana 4–7 June 2019, celebrating one hundred years of Indo-European comparative linguistics at the University of Ljubljana*, Repanšek, Luka; Bichlmeier, Harald; Sadovski, Velizar (eds), Baar-Verlag, Hamburg: 679–706.
- Ligorio, Orsat & Kapović, Mate (2011). „O naglasku dvosložnih o-osnova s kratkosilaznim naglaskom u Dubrovniku“. *Croatia & Slavica Iadertina* VII/2: 327–366.
- Magaš, Ivan (2021). *Novoštokavski ikavski govori sjeverne Dalmacije (od Starigrada do Biograda)*. Zadar: Sveučilište u Zadru [doktorat].
- Николић, Берислав М. (1970). *Основи млађе новоштокавске акцентуације*. Београд: Институт за српскохрватски језик.
- Petrović, Tanja (2015). *Srbija i njen Jug: „južnjački dijalekti“ između jezika, kulture i politike*. Beograd: Fabrika knjiga.
- Pleteršnik, Maks (1894). *Slovensko-nemški slovar* I–II. Ljubljana: Knezoškofijstvo.

- Rešetar, Milan (1900). *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten*. Wien: Alfred Hölder, K. u. K. Hof- und Universitäts-Buchhandler.
- Стевановић, Михаило С. (1940). „Систем акцентуације у пиперском говору“. *Српски дијалектолошки зборник* X: 67–184.
- Trudgill, Peter (2000⁴). *Sociolinguistics: an introduction to language and society*. London: Penguin Books.
- Vuk = Вук Стеф. Карацић (1935⁴). *Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*. Београд: Штампарија Краљевине Југославије.

Mate KAPOVIĆ & Adnan ČIRGIĆ

THE ACCENTUATION OF NOMINAL *O*-STEM OF MASCULINE GENDER IN PODGORICA

The paper discusses the accentuation of the Old Štokavian local dialect of Podgorica in Montenegro in a detailed manner, from both the synchronic and diachronic point of view, using the concept of accentual paradigms (A, B, C), and taking into account the usage of all generations. The accentuation system of Podgorica is also compared to certain other Montenegrin and Štokavian dialects.

Keywords: *accentuation, accent, Old Štokavian, Štokavian, Podgorica, Montenegrin*